

30K-1
1844

50
22222

**работніца
і сялянка** **6** 1973
+примок.

Да начальніка першай вытворчасці Баранавіцкага баваўнянага камбіната Ніны Іванаўны Шуставай зайшлі параіцца начальнік цэха мерсерызацыі Клара Паўлаўна Пакліна і начальнік прадзільнага цэха Галіна Пятроўна Басюк.

Фота У. Вяхоткі.

(Чытайце нарыс «Інжынеры»)

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 6 ЧЭРВЕНЬ
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПалІТЫЧНЫ
І ЛіТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

«Работніца і сялянка», 1973 г.

ВЫСОКІ ПОЎДЗЕНЬ ПЯЦІГОДКІ

30к-1
1844

Высокі поўдзень... Так кажуць пра ся-
рэдзіну чалавечага веку, калі ўжо многа
пройдзена і многае зроблена, набыты
жыццёвая мудрасць і вопыт, а сам ча-
лавек у росквіце сіл, і клічуць яго ўсё
новыя і новыя дарогі.

Высокі поўдзень. Гэтыя словы хоча-
ца паўтарыць сёння, калі наша краіна
выходзіць на рубяж другой палавіны пя-
цігодкі, гордая за свае дасягненні, бага-
тая сваімі цудоўнымі людзьмі, умудро-
ная вопытам камуністычнага будаўніцт-
ва.

Палавіна шляху. Кожны ведае, як
лёгка ісці далей, калі тут, на палавіне
дарогі, не запытаеш крок, а стане ён
больш упэўненым і дакладным. Вось ча-
му мы назвалі трэці год пяцігодкі ра-
шаючым, бо ад таго, як папрацуем сёле-
та, якую базу створым для наступных
гадоў, залежыць выкананне пяцігадова-
га плана ў цэлым. Вось чаму з такім эн-
тузіязмам адгукнуліся савецкія людзі
на пастановы ЦК КПСС, Савета Мініст-
раў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ аб
разгортванні Усесаюзнага сацыялістыч-
нага спаборніцтва за датэрміновае выка-
нанне заданняў 1973 года. Дэвіз гэтага
спаборніцтва—даць прадукцыі больш,
лепшай якасці, з меншымі затратамі.

«Мы абавязаліся вырасціць сёлета па
41 цэнтнеру збожжа з гектара»,—піша
ў гэтым нумары «Работніцы і сялянкі»
аграном калгаса «Бальшавік» Пастаў-
скага раёна Галіна Старавойтава.

«Наша брыгада вырашыла выканаць
пяцігадовае заданне за тры гады і дзе-
вяць месяцаў... Зараз на працоўным ка-
лендары калектыву—канец 1974 го-
да»,—расказвае брыгадзір маляроў з
«Лаўсанбуда» Антаніна Шатухіна.

«А мы сёлета авалодалі прафесіямі
механізатараў!»—з гонарам паведам-
ляюць жанчыны з саўгаса «Слоніўскі».

Тры звычайныя для нашых дзён фак-
ты. А задумаешся—і зазіяюць яны нібы
іскрыстыя часцінкі з велічнага мазаіч-
нага пано аб сапраўды ўсенародным пра-
цоўным подзвігу. Бо творчай працаю
кожнага з нас моцная краіна.

Планы нашы будуць паспяхова выка-
наны, адзначыў у дакладзе «Аб пяцідзе-
сяцігоддзі Саюза Савецкіх Сацыялістыч-
ных Рэспублік» Генеральны сакратар
ЦК КПСС тав. Л. І. Брэжнеў, калі кожны,
хто працуе ля станка або ў полі, на
жывёлагадоўчай ферме, у навукова-да-
следным інстытуце або ў сферы паслуг,
укладзе ў справу часцінку свайго сэрца,
свайёй душы.

Пяцігодка на перавале. Адсюль добра
відаць і пройдзены шлях, і рубяжы, якія
трэба ўзяць. Яны высокія, гэтыя рубя-
жы. Сёлета вытворчасць прамысловай

прадукцыі ў рэспубліцы павінна ўзра-
сці на 7,9 працэнта, а з улікам прынятых
калектывамі абавязацельстваў—на 9,6
працэнта. Працаўнікі палёў і ферм у
сваіх сацыялістычных абавязацельствах
запісалі: атрымаць з кожнага гектара па-
севу не менш чым 24 цэнтнеры збожжа-
вых, 152—бульбы, 235—цукровых бу-
ракоў, 5 цэнтнераў льновалакна. На
сто гектараў сельгасугоддзяў мець 412
цэнтнераў малака і 87 цэнтнераў мяса
ў жывой вазе, атрымаць у сярэднім ад
каровы не менш як 2530 кілаграмаў ма-
лака.

Высокія мэты нарадзілі вялікі энту-
зіязм людзей. Магутнымі хвалямі з краю
ў край разлілося сацыялістычнае спа-
борніцтва. Спаборнічаюць між сабой воб-
ласці і гарады, заводы і калгасы, цэхі і
брыгады. Заклучылі дагаворы на інды-
відуальнае спаборніцтва тысячы рабо-
чых, калгаснікаў, работнікаў сферы аб-
слугоўвання.

А ў сакавіку гэтага года ў рэспублі-
цы адбылася вялікая падзея, якая ўсхва-
лявала кожнага: быў падпісаны дагавор
на сацыялістычнае спаборніцтва ў 1973
годзе паміж працоўнымі Беларускай
ССР і Літоўскай ССР.

Дзе б ні жыла ты сёння, дарагая ся-
броўка, кім бы ні працавала, ты адчу-
ваеш, як узбагаціў цябе вопыт калег,
надало новыя сілы спаборніцтва з тава-
рышамі па прафесіі. Калі ты тэкстыль-
шыца, то, канечне, далучыла свой го-
лас да «Дагавору тысяч». Калі даярка,
то вучышся ў славутай нашай Лідзіі
Іванаўны Асіюк, па-добраму зайздросціш
ёй. Калі партыйны работнік, то зноў і
зноў учытваешся ў кожны друкаваны ра-
док, які апавядае пра багаты вопыт ра-
боты важнага камуністаў Докшыцкага
раёна Ульяны Феакістаўны Крыштале-
віч.

Вельмі трапна піша пра гэтае ўзаем-
нае ўзбагачэнне Яніна Кажухоўска—
даярка калгаса «Гейсішкі» Вільнюскага
раёна, які спаборнічае з калгасам «Ясная
Паляна» Ашмянскага раёна. «Я рада, што
нядаўна пабывала ў «Яснай Паляне»,
пазнаёмілася там з цудоўнымі лю-
дзьмі і сярод іх—з Лідзіяй Сяргееўнай
Земляковай. Лідзія Сяргееўна не толькі
выдатная працаўніца, але і маці-гераіня,
якая выхавала дзесяць дзяцей. Мы з ёю
спаборнічаем, абменьваемся вопытам,
сябруем. Як гэта добра!»

Мы ўступаем у другую палавіну пяці-
годкі. Падводзячы вынікі зробленаму,
трэба бачыць не толькі дасягненні, але і
нявыкарыстаныя магчымасці. Бачыць і
выкарыстаць іх спаўна. Кожнаму! На
кожным рабочым месцы!

Г. КАРЖАНЕЎСКАЯ

Калі становішся маці

Белы скрутачак, мой працяг,
Мне у рукі далі:
— Трымайце!
Разумееш цану жыцця,
Калі становішся маці.

Скуль бярэцца развага ў нас
І ўменне прадбачыць!
Паважаеш узрост і час,
Калі становішся маці.

Паўтараю сабе самой:
Толькі шчодрасць — багацце.
Боль чужы — гэта боль твай,
Калі становішся маці.

Што падумала — мару спець,
Толькі б верыла ў шчасце.
Ненавідзіш вайну і смерць,
Калі становішся маці...

Як мне ваш зразумелы
клопат —
Спіну разгнуць ад разоры
І ў неба зірнуць з насцярогай,
Дзе воблакі сход сазываюць.

Як мне блізкая ваша радасць,
Калі ў прыполе зямліцы
Бульба бялее прынадна —
Адно выбірай, не лянуйся.
Як мне рупнасць

і спрытнасць па сэрцы —
Увішна, аж рукі мільгаюць,
З гняздзечак заспаныя клубні
На свет выграбаюць жанчыны.
Нялёгка паспець за вамі!
Губляюся — што збіраць мне:
Ці бульбу,

ці важкія словы,
Што ў душу
сыпанулі раптам...

Дарожніцкая
бібліятэка
Літ. і т. н. секц.
Імя Я. І. Жэніна

СЦЯЖЫНКА СВЕТЛАЯ МАЯ

Вузенькая сцяжынка праз агарод і невялікі поплаў вядзе ад майго дома да малочнатаварнай фермы. Кожны дзень некалькі разоў праходжу я гэтай сцяжынкой. Па ёй прыйшла першы раз на ферму. Было гэта ў 1959 годзе. Галоўны заатэхнік прапанаваў тады нам з Ефрасінняй Цімашкавай паспрабаваць тут свае сілы. Мы згадзіліся і, шчыра кажучы, сербанулі гора. Кароўнікі былі непрыстасаваныя, пайлі жывёлу ля калодзежа, а малако пасля ручной дойкі даводзілася насіць за паўкіламетра.

Магчыма, і пайшлі б мы тады з фермы, калі б не дапамога старэйшых даярак. Бывала, падыдзе Ганна Яскевіч, пакажа, што і як рабіць, абнавіць: усё гэта, маўляў, часова, вунь ужо новая ферма будзецца. Хутка прыйдуць да нас механізаваныя памочнікі...

Так яно і сталася. Калгас пабудаваў новыя жывёлагадоўчыя памяшканні з механізацыяй асноўных працаёмкіх працэсаў. На ферме было арганізавана механічнае даенне. Пачалі расці наdoi. У маёй групе кароўны ўзраслі ад дзвюх тысяч кілаграмаў малака за год да чатырох.

Усё часцей даводзілася мне прымаць удзел у нарадах перадавікоў сельскай гаспадаркі. Давялося пабываць у суседняй Магілёўскай вобласці. Я расказала, што ў сярэднім за год ад кожнай каровы надаіла больш за 4000 кілаграмаў малака. У перапынку падыходзілі жывёлаводы, прасілі расказаць пра нашу гаспадарку. Я расказвала. І пра новыя памяшканні, і пра зялёную падкормку, сянаж, якога летась з разліку на карову заклалі па 6,1 тоны, пра мінеральныя дабаўкі. А галоўнае — аб руплівасці нашых жывёлаводаў, іх самаадданай працы. Летась па калгасу было надоена ад кожнай каровы па 3529 кілаграмаў малака. Я надаіла па 4911 кілаграмаў пры гадавых сацыялістычных абавязацельствах 4800.

Сёлета мы вырашылі ў сярэднім ад каровы надаіць па 3600 кілаграмаў малака. Усе ўзялі індывідуальныя сацыялістычныя абавязацельствы, заключылі паміж сабой дагаворы на спаборніцтва. Я заключыла такі дагавор з Ганнай Яскевіч.

Маё імкненне — атрымаць ад кожнай каровы 5000 кілаграмаў малака. Спаборнічаю і з Героем Сацыялістычнай Працы даяркай саўгаса «Бярозкі» Марыяй Васільеўнай Казловай, якая летась надаіла ад каровы па 5817 кілаграмаў малака і заняла першае месца ў нашым Гомельскім раёне, а таксама з даяркай калгаса імя ХХІІ з'езда КПСС Любоўяй Мяфодзьеўнай Галаўнёвай.

Нядаўна пабывала на Галавінскай ферме саўгаса «Бярозкі», дзе працуе Марыя Васільеўна. Цікавілася, як яна выконвае свае абавязацельствы. Марыя Васільеўна, як і я, больш 60 працэнтаў гадавой вытворчасці малака мяркуе атрымаць у летні перыяд. Так яно і будзе: наdoi зараз пудовыя.

З Любоўяй Мяфодзьеўнай Галаўнёвай часта сустракаемся ў райкоме партыі, бо абедзве — члены райкома.

Красуе лета. Ночы кароткія. Здаецца, толькі заснула вёска, а вось ужо ўецца з комінаў дымок, рыпаюць брамкі, перагаворваючыся, ідуць да фермы нашы пастухі Васіль Харытонавіч Шабанаў і Іван Яўцехаўч Аўсянкоў.

Спяшаюся і я. Па сцяжынцы — праз агарод і поплаў. Пачынаецца новы працоўны дзень.

Лідзія ШАПВАЛАВА,
даярка калгаса «Шлях да камунізму»,
Герой Сацыялістычнай Працы.

ХЛЕБ — галоўны вымяральнік усіх скарбаў зямлі. Па хлебу, як па залатых запасах, вызначаецца багацце таго ці іншага калгаса, раёна і цэлай краіны. Усе лепшыя надзеі селяніна і рабочага, інтэлігента, салдата звязаны з зямлёй-карміцелькай, якая дае галоўны прадукт — хлеб. Так было, так будзе заўсёды.

Чалавек ведае цану хлеба. З дня на дзень расце патрэбнасць у ім. Само жыццё востра ставіць пытанне аб павышэнні ўраджайнасці. Мы не можам ісці ў камунізм з гектарамі-карлікамі, нам патрэбны гектары-волаты. Каб вырошчваць два і тры каласы там, дзе ўчора рос адзін, сучасны хлебароб павінен ведаць, колькі на тым ці іншым полі фосфару, азоту і калію, найбольш асвоіць сілу зямлі.

Такую праблему паставіў перад працаўнікамі палёў ХХІV з'езд КПСС. Праўленне і партыйная арганізацыя нашага калгаса «Бальшавік» удзяляюць выключную ўвагу яе вырашэнню, развіваюць у механізатараў і хлебарабаў пачуццё беражлівасці і рупнага гаспадара зямлі. За апошнія тры гады ўраджайнасць збожжавых у калгасе павялічылася з 26,5 цэнтнера з гектара да 40,1. У сярэднім з гектара мы два гады запар збіраем па 40 цэнтнераў збожжа. І гэта на землях з натуральнай урадлівасцю ўсяго каля 40 балаў.

Мне і старшыні калгаса М. Н. Мышко даволі часта задаюць пытанне:

ДЗЕ РОС

— Як вам удаецца вырошчваць такі ўраджай? Можна гэта шчаслівы выпадак?

Не, гэта не выпадковасць, а вынік планамернага і паслядоўнага павышэння культуры земляробства з улікам асаблівасцей кожнага поля. Перш за ўсё мы ўпарадкавалі свае землі: знішчылі хмызняк, умацавалі контуры. Асвоілі правільныя севазвароты. А гэта ў сваю чаргу дазволіла ўкараніць цэлавую і пааперацыйную арганізацыю працы.

Каб павысіць адказнасць кожнага чалавека за лёс ураджая, перагледзелі расцэнкі, устанавілі іх у адпаведнасці з відамі работ і балам якаснай ацэнкі зямлі. Павысілася аплата за работу ўначны час, за апрацоўку ўчасткаў уздоўж і ўпоперак, выроўніванне поля.

Глеба наша — пераважна цяжкія суглінкі, вельмі патрабавальныя да апрацоўкі, спосабу сяўбы, правільных суадносін арганікі і мінеральных тукаў. Эфектыўнасць выкарыстання арганікі летась дасягала 285 працэнтаў, а мінеральных тукаў — 275 працэнтаў. Таму і ўраджай — больш як па цэнтнеру збожжа з кожнага бала зямлі!

Высокі ўраджай, таннае зерне — творчая ўдача ўсяго ка-

Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, даярка калгаса імя Жданава Брэсцкага раёна Л. І. Асіюк дзеліцца вопытам сваёй работы з даяркамі ордэна Леніна калгаса «Аснежыцкі» Пінскага раёна (злева направа) Л. В. Белахвост, Героем Сацыялістычнай Працы Л. І. Канановіч і Л. Ф. Ясюкевіч.

Фота Е. Макарычука.

Лепшыя даяркі калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна Марыя Іосіфаўна Матусевіч (злева) і Тамара Мацкевіч.

Фота Я. Коктыша.

КОЛАС-ВЫРАСТУЦЬ ТРЫ

лектыву: агранома і жывёлавода, гаспадарніка і механізатара, сейбіта і будаўніка. Ураджай — гэта ўзнагарода ўсім людзям за іх пошук і працу, рэальны вымяральнік іх вопыту і здольнасцей. Але высокі ўраджай да шмат чаго абавязвае нас: а што ты, хлебароб, аграном ці гаспадарнік, робіш, каб не апынуцца ў палоне самасупакоенасці? Як павышаеш урадлівасць глебы, якую вызначаеш велічыню будучага ўраджаю? Тут мы, як кажуць, сем разоў адмералі і адзін раз адрэзалі: абавязаліся вырасціць па 41 цэнтнеру збожжа з гектара пасеву ў трэцім, рашаючым годзе пяцігодкі, каб выйсці пераможцам ва ўсесаюзным сацыялістычным спаборніцтве сярод аднатыпных гаспадарак краіны.

Такая ўраджайнасць хлебнага поля патрабуе ад хлебараба настойлівасці і вынаходлівасці ва ўкараненні ўсяго новага, перадавага, што правярае жыццём.

Да сяўбы мы падрыхтаваліся загадзя, усё разлічылі, спланавалі. Распрацавалі тэхналагічную карту. У канцы другой дэкады красавіка пачалі развозіць арганічныя ўгнаенні, баранаваць, культываць зябліва, падкормліваць азіміну. Кожную аперацыю выконвала пастаян-

ная група людзей. Адны механізатары былі заняты на бараанаванні або культывацыі глебы, другія — на пераворванні, трэція — на сяўбе. Людзі спецыялізуецца, не марнуюць часу на пераагрэгатаванне машын, цалкам адказваюць за якасць работ.

Апрацаваную глебу пад збожжавыя і кармавыя культуры абавязкова выроўніваем, прыкатваем і толькі пасля гэтага пускаем у ход сеялкі. Зерне кладзецца на цвёрдую «падушку» і дае больш раннія і раўнамерныя ўсходы. Насенне ў нас першакласнае, высокаўраджайных сартоў і высокай рэпрадукцыі. Вось ужо некалькі гадоў высаіваем ячмень «Маскоўскі-121», азімую пшаніцу «Міронаўская-808» і жыта «Белта». Летась сабралі па 49,8 цэнтнера ячменю з гектара, а на асобных участках нават па 60 цэнтнераў.

Вельмі важна, каб нормы высева былі правільна разлічаны. Мы сеем перакрываваемым спосабам, па 250—260 кілаграмаў першакласнага насення на гектар. Сеяльшчыкі заўсёды адны і тыя, справу сваю ведаюць добра. Шмат гадоў працуюць на гэтай аперацыі І. Табава, В. Гінько, В. Мядзюха, С. Гінько, А. Мядзюха. Люба глянуць на іх работу!

Наш ураджай шмат бярэ ад зямлі, і мы пастаянна дбаем пра павышэнне яе ўрадлівасці. Вось і сёлета пад збожжавыя культуры далі на гектар 25—30 тон арганікі, 40—50 кілаграмаў дзеючага рэчыва азотных, 60—80 кілаграмаў калійных і 35—50 кілаграмаў фосфарных тукаў.

Першаступеннае значэнне мае фосфарны баланс. Выращыць фосфарную праблему за кошт адной арганікі пакуль што не ўдаецца. Мы дакладна разлічваем, колькі нам трэба гэтага рэчыва, і набываем адпаведную колькасць фосфарных тукаў. Інтэнсіўная запраўка фосфарам у неабходных суадносінах з азотам і каліем дае значную прыбаўку ўраджаю.

Калі глеба была канчаткова падрыхтавана і выраўнавана, мы 22 красавіка пачалі сяўбу ранніх каласавых культур. Заключылі 26 красавіка. Яшчэ раз падкармілі азіміну, прабаранавалі. Расліны добра кусцяцца, буйна зелянеюць і набіраюць рост.

Праз тыдзень пасля сяўбы звычайна пачынаем догляд пасеваў. На асобных участках, дзе ёсць патрэба, падкормліваем авёс і ячмень азотнымі ўгнаеннямі. У фазе поўнага кушчэння яравых пачынаем хімічную праполку. Праўда, толь-

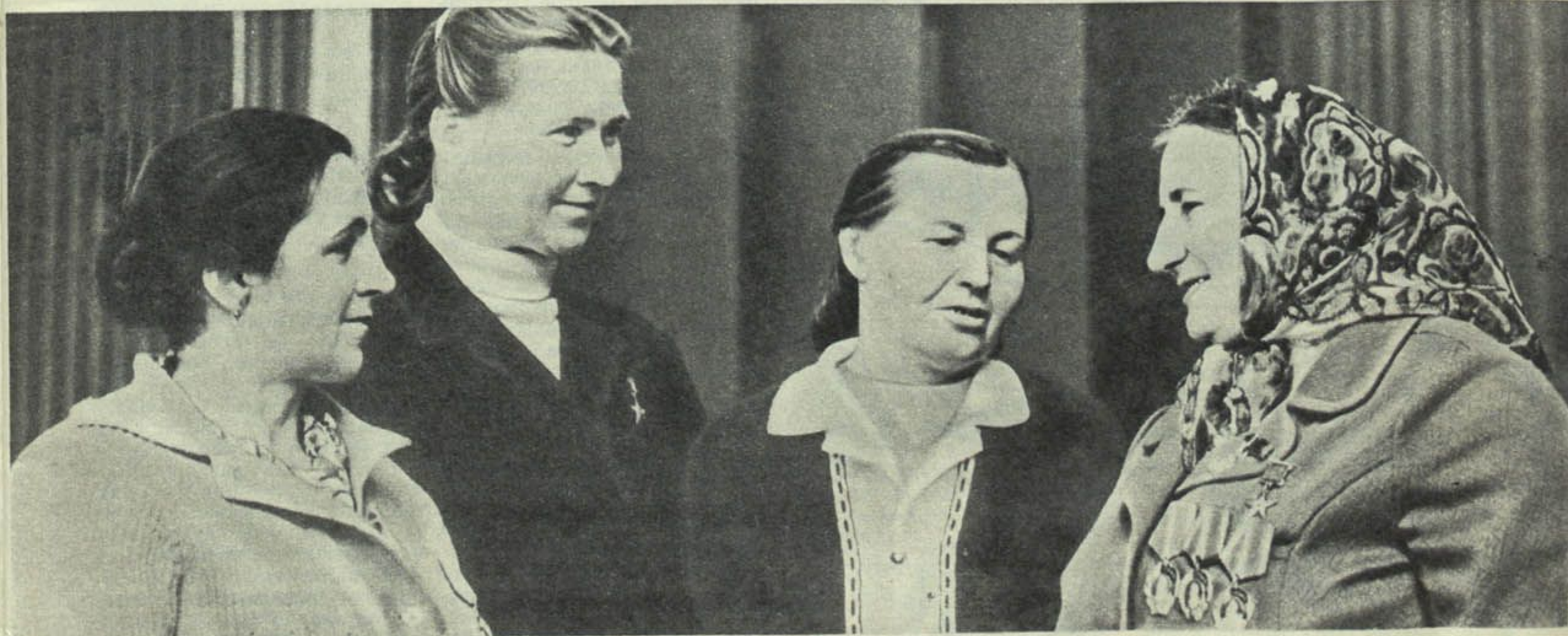
кі на асобных участках, бо пасевы густыя, хутка набіраюць рост і заглушаюць пустазелле.

Высокі ўраджай — паняцце адноснае. Сёння 40 цэнтнераў збожжа з гектара — салідная лічба. Заўтра яна можа быць сярэдняй, а паслязаўтра — звычайнай. За адзін год вялікі ўраджай не створыш на самым добрым полі, нават калі ты надта разумны гаспадар. Патрэбны яшчэ і планамерная вытворчасць арганічных угнаенняў, і правільнае выкарыстанне мінеральных тукаў, творчы падыход да апрацоўкі глебы, правільная арганізацыя насенняводства, дасканалая тэхналогія.

Высокі ўраджай, нарэшце, забяспечваецца не толькі тым чалавекам, які працуе непасрэдна ў полі або на ферме. Ён ствараецца працай і розумам многіх людзей вёскі і горада. І вучоны, і канструктар, і хімік, і рабочы ўносяць свой уклад у гэту важную справу. І калі кожны з нас на сваім участку будзе працаваць сумленна і творча, мы заўсёды будзем збіраць высокія ўраджай.

Галіна СТАРАВОЙТАВА,
аграном калгаса «Бальшавік»

Пастаўскі раён
Віцебскай вобласці

НА ДЗЯНІСАВЫМ

Іван СТАДОЛЬНІК

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

Да канца майго адпачынку заставалася яшчэ тры дні, як нечакана з дому выклікалі на тэлефонную размову. Званіла жонка, паведамляла, што ў вёсцы вяселле—выходзіць за муж Галя, дачка нашай суседкі Ганны. Маладым калгас даў турыстычную пуцёўку ў Балгарыю, і яны скарыстаюць гэта па сучаснай модзе як вясельнае падарожжа. Калі хачу трапіць на вяселле, каб спяшаўся.

Мне шкада было тых трох паўднёвых дзён, калі дома яшчэ недзе толькі ўбіралася ў сілу зіма, але я вельмі паважаў цётку Ганну і яе дачку.

Людзей на вакзале, як і летам, было многа. Ехалі курортнікі і шмат моладзі. У вузкія дзверы вагона, нібы горны ручай у цяснiну, хлынуў людскі натоўп. Я ўціснуў пад столік невялічкі дарожны чамадан, і адразу стала лёгка і вольна на душы, быццам толькі і быў у мяне ў жыцці адзіны клопат — забрацца ў гэты вагон.

Татахкалі колы, гаманілі, тоўпіліся ў праходзе пасажыры. Я, аблакаціўшыся на столік, думаў пра дом, пра вяселле. Сама цётка Ганна не тутэйшая, але вяскоўцы хінуцца да яе, як да сваёй. І яна адказвае ім дабром: то пазычыць што, то падбяжыць памагчы каму ў рабоце.

Голас у цёткі Ганны грубы, нібы прастуджаны, нейкі ўладны, як у мужчыны. Росту яна сярэдняга, хударлявы скуласты твар, целама цяпер крыху разбылася, пакруглела. Што яна не вясковая, лёгка пазнае кожны: цётка Ганна задужа окая.

Паявілася яна ў вёсцы, як нашы прагналi немцаў. Прывеў яе з маленькай дзяўчынкай на руках нейкі

незнаёмы чалавек да Дзянісавай лазні. Дзядзьку Дзяніса, яго жонку, дзяцей расстралялі немцы, хату спалілі, а лазня ўцалела. Яна стала далекавата ад хаты ў канцы спадзістага агароду, уціснуўшыся прылазнікам у дзірван асёлцы. Вясной, у разводдзе, асёлцу залівала вадой, а летам на ёй расла густая і высокая, па пояс добраму мужчыну, трава.

Мы, падлеткі, першыя ўгледзелі незнаёмцаў і ўвесь час толькі і круціліся каля лазні. Жанчына з малым у прыполе сядзела на круглым, пляскавым камяні ад старых жорнаў, які ляжаў пры ўваходзе ў прылазнік. Праз расчыненыя дзверы даносілася грузнае шорганне. Мужчына, мусіць, нешта парадкаваў там. Хутка ён выйшаў, ціха загаварыў да сваёй спадарожніцы, а потым паваніў рукой вясковых кабет, якія стаялі воддаль. Некалькі смялейшых падышлі бліжэй, няўцямна пераглядваючыся.

— Мы ведалі таварыша Дзяніса, — сказаў мужчына. — Мы яго сябры. У гэтай жанчыны няма свайго кутка. Яе дом у горадзе разбамбіла. І пакуль што яна пажыве тут.

Мужчына ўзяў з рук жанчыны гадавалае дзіця, доўга туліў яго да сябе, цалаваў пульхныя шчочкі, чорныя кучаравыя валасы. Дзіця маленькімі ручкамі баранілася ад пацалункаў, смяялася, аж захліпалася і, апынуўшыся на руках жанчыны, не пераставала ўсміхацца. Незнамец моцна, як мужчына мужчыну, паціснуў руку сваёй спадарожніцы і пайшоў, увесь час азіраючыся. Параўняўшыся з вясковымі кабетамі, ён загаварыў да іх, як апраўдваючыся:

ХАЦІШЧЫ

— Мы разам з ёй былі ў партызанах, у гэтай лазні сустракаліся з таварышам Дзянісам, дык вы не крыўдзіце Ганну тут, пакуль я адваюся.

Маладая жанчына доўга глядзела яму ўслед, дзяўчынка ўсё махала ручкай і ўсміхалася...

На першым часе ў вёсцы Ганны стараніліся і быццам бы пабойваліся. А яна неяк хутка сыходзілася з людзьмі. Была яна нейкая апантаная, гляне на ўсе вочы — нібы наскрозь цябе бачыць. Як гіпноз мела. Прынясе, бывала, да мяне сваю малую і быццам не просіць, а загадвае сваім зычным голасам:

— Паглядзіш маю дачку, пакуль я ў горад схаджу!

І ўсе, каго ні прасіла, глядзелі яе малую. Калі вечарам прыходзіла па дачку, абавязкова прыносіла няньцы якога-небудзь гасцінца: ці арэхаў, ці ягад. Гэта ў яе было невыводнае.

Большай помачы, як паняньчыць дачку, Ганна не прасіла. Да восені яна аправіла лазню: сама зрабіла печ, прарэзала большае акенца, так-сяк зашкліла. Асабліва добра задалася ў яе печ. Невялічкая, добра грэла, у ёй хутка ўгараліся дровы, а гадоўнае — не дыміла.

Усе пагарэльцы наперабой прасілі Ганну рабіць печы ў сваіх малюсенькіх, наспех збудаваных хатках. Праўда, у вёсцы пагарэльцаў было мала. Немцы адступалі так хутка, што паспелі падпаліць некалькі хат ад гасцінца, і згарэў толькі адзін канец вёскі, другі ўратаваў выган, што якраз на самай сярэдзіне падзяліў вёску на два канцы. Выган быў досыць шырокі, і агонь з таго канца вёскі не перакінуўся ў другі.

Вясной па выгане пёрла на асёлцу самая вада, а як яна спадала, вуліцу пераразаў неглыбокі, звлісты, як траншэя, раўчук. Кожнае лета яго засыпалі пяском і каменнем, а наступнай вясной вада зноў разбурала загароду. Хаця за некалькі крокаў быў старэнькі драўляны мосцік, але вада чамусьці пад яго не ішла. Перад вайной вяскоўцы хацелі перанесці мост на тое месца, дзе аблюбавала сабе дарогу вада, але не паспелі.

Каб не спалілі немцы Дзянісаву хату раней, то пры іх адступленні яна б таксама

ўцалела. Пагарышча ўглядвалася, як шчэрбіна, у другім канцы вёскі, дзе хаты стаялі адна супраць адной і глядзелі цераз вуліцу адна ў адну сваімі малымі і вялікімі цмянымі вокнамі.

Кожны дзень Ганна хадзіла ў вёску, пераймала паштальёнку, пыталася, ці ёсць што ёй. Але паштальёнка, пакорпаўшыся ў сваёй сумцы, разводзіла рукамі. Бадай, кожнаму прыходзіла нейкая вестачка — радасная ці страшная, толькі ёй не было ні таго, ні другога.

Сялянская праца падавала Ганне лёгка. Некаторыя з вясковых кабят нават папракалі ў сварцы якую-небудзь ленаватую суседку: у цябе, маўляў, рукі не на гэтым месцы, ідзі павучыся ў Ганны, як рабіць трэба. Гарадская, а ўсё гарыць у яе. І гэта праўда. Хаця, апрача лазенькі, у новай перасяленкі не было ні кала, ні двара, прыйшла як стой, — ужо зімой знайшлося ў яе за што зачэпіць зуб. Як толькі пасялілася — адразу ўскапала Дзянісаў агарод, раздабыла ў вайсковага кухара бульбяных абрэзкаў, пасадзіла іх і восенню ўжо накапала сваёй бульбы. Управілася нанасіць грыбоў, ягад, арэхаў.

Якое ні было тое пасляваеннае гора, але хутка забываліся на яго людзі, зажываюцца пачалі, а маладыя ўнадзіліся кожную суботу вечарынкі спраўляць. Клуба не было, дык танцавалі ў хатах. Хадзілі на вечарынкі і старыя, і малыя — усёй вёскай, бабулі займалі месца на лавах, малыя больш бегалі па завуголлі, латашылі ўцалелыя сады, падглядалі, як водзіць халадзіцца дзевак Коля Зыль. Ён быў, бадай, адзіным вясковым кавалерам і гзіваў як хацеў: калі якая дзеўка не ішла з ім танцаваць, падыходзіў да гарманіста, заціскаў гармонік і праганяў дзеўку з вечарынкі.

Ганна чамусьці на вечарынкі не хадзіла. Летам, як у вёсцы зайграе гармонік, яна выходзіла са сваёй хаткі, садзілася на пляскаты камень, трымала на каленях дзяўчынку і ўсё глядзела некуды за асёлцу.

Аднаго толькі разу прывялі яе вясковыя кабеты на вечарынку. Коля тады добра падпіў і надта прыставаў да дзяўчат. Спачатку ён не чапаў Ганну, але потым разнасіўся і лапнуў яе. І тут яна з усяго маху аплявушыла кавалера. Той ажно пабалеў, але ўмомант ачوماўся, дуркавата заўсміхаўся, як усміхаюцца людзі, калі не разумеюць, чаго ад іх хочуць, сказаў:

— Гляньце, якая святая!

Дзяўчынка мне знайшлася! Нябось, як дачку пад кустом старалася — не капызілася!

Ганна паволі падышла да кавалера, і не паспеў той сцяміць, што да чаго, як цапнула яго за грудзі і кульнула цераз нагу на падлогу. Насцярожана заціхла хата, а потым грывнуў дружны смех. Коля падымаўся як нехаця, не са злосцю, а неяк з дакорам паглядзеў на Ганну і пайшоў з хаты. На вечарынку ён больш не вярнуўся. З той пары ў вёсцы сталі яшчэ больш яе паважаць.

Неўзабаве калгас дапамог ёй пабудаваць новую хату. Паставіла яе на Дзянісавым хацішчы. Толькі новая хата была дыхтоўная, большая. Яшчэ як жыла ў лазні, Ганна пасадзіла на Дзянісавым агародзе сад. Цяпер ён надта разросся і ўдаўся дужа пладавіты — не было таго года, каб ён не радзіў. А ў гародчыку пад вокнамі з самай вясны да замаразкаў цвітуць кветкі. І кожнае свята то Ганна, то дачка носяць букеткі самых прыгожых кветак на ўскраіну сяла да невялікага, вылітага з цэменту помніка, пад якім спачывае са сваёй сям'ёй былы гаспадар цяперашняй іхняй сялібы — дзядзька Дзяніс.

Яшчэ да нядаўняга цётка Ганна рабіла даяркай. Галя пасля дзесяцігодкі хадзіла працаваць у поле і вучылася завочна ў зааветэрынарным тэхнікуме. Як скончыла яго, падмяніла маці. Хаця ставілі яе загадчыцай фермы — не пайшла, узяла матчыну групу. На ферме не нацешацца з яе: такая ж рупная, гарачая, як і маці.

Нядаўна на праўленні зацвярджалі кандыдатуры перадавікоў на калгасную Дошку гонару. Усе былі за тое, каб на Дошку занесці і Галін партрэт. А як быць з Ганнай? Яе партрэт там вісеў гадамі, а цяпер яна — пенсіянерка. Доўга рахавалі праўленцы, як быць, і варашылі пакінуць на Дошцы партрэт маці, а побач з ім павесілі даччын...

Цётка Ганна з твару не падобна на дачку. Сама яна светлавалася, шыракатварая, з тонкімі прымкнутымі вуснамі. Галя — круглатварая, валасы чорныя, кучаравяцца, губы пульхныя, на шчоках глыбокія ямачкі, і здаецца, што дзяўчына ўвесь час усміхаецца. Толькі погляд вачэй у маці і ў дачкі аднолькавы — глыбокі, дапытлівы.

Некаторыя ў вёсцы гадалі, што Галя, мусіць, не родная дачка ў Ганны, але адкрыта пра гэта не выказваліся.

Толькі я адзін ведаю ўсё. Аднойчы, у час камандзіроўкі, жыў я ў адным пакоі з добрым пажылым чалавекам. Звалі яго Сымонам Іванавічам. Сымон Іванавіч аказаўся цікавым субяседнікам, і мы цэлымі гадзінамі гаварылі. Ён апавядаў больш пра вайну, я расказваў пра сябе, пра сваю вёску, пра калгас. Сымон Іванавіч распытваўся ўсё да драбніц. Ён некалі партызаніў у нашых краях, добра ведаў нашы лясы, вёскі і нават некаторых людзей, але пасля вайны ні разу так і не пабываў у тых месцах, дзе ваяваў. Жыў ён цяпер у Ленінградзе, працаваў на заводзе.

Калі я аднойчы ўспомніў пра цётку Ганну, пра Дзянісаву лазню, дзе пасялілася яна з дзяўчынкай, і хто прывёў яе ў нашу вёску, Сымон Іванавіч захаляваўся, нават з твару перамяніўся:

— І я ж прыходзіў у Дзянісаву лазню на сувязь!

Потым неяк уважліва паглядзеў на мяне, быццам успамінаючы што, і ні то сцвярджаў, ні то пытаўся:

— Гэта ж суседка мая, Ганна. Мы з ёй у адным горадзе жылі. Кажашце — і дзяўчынка пры ёй? Яе ж маці ў мяне на руках памерла!

— Як — маці? А Ганна?.. — анямеў я.

— Ганна?.. — перапытаў Сымон Іванавіч і адразу ж спахапіўся.

Як цяпер помню добрыя выцвілыя вочы Сымона Іванавіча, як ён доўга моршчыў свой лоб, нібы стараючыся ўспомніць усё да драбніц нешта даўно забытае, як доўга ўздыхаў, адкашліваўся, аддыхаўся, быццам збіраючыся ў далёкую дарогу ці нешта цяжкое рабіць, як падоўгу ўглядаўся мне ў вочы, нібы правяраў, ці не хлушу я, што ў нашай вёсцы сапраўды жыве Ганна, яго суседка. Ці можа хацеў выведаць, што ўвогуле я за чалавек, ці зразумею я яго і ці варта мне давяраць нешта такое асабліва важнае. І ўжо толькі пасля ўсяго гэтага пачаў свой расказ...

— Нарадзілася дзяўчынка на самы Новы год. Каб не Ганна, можа б і не нарадзілася... Гэта Ганна папярэдзіла ўсіх падпольшчыкаў і Алену таксама, што нас выдаў здраднік, толькі бацькоў сваіх не паспела перасцерагчы — апырэдзілі яе гестапаўцы... Сабраліся мы на ўскраіне ў знаёмага аднаго, ночы дачакаліся. Бачым: Алена нешта моршчыцца, мусіць, пара прыйшла ёй. Сабраліся ісці, кажам: «Перабудзь пакуль, паціхне — забярэм і цябе з малым». Гаспадар, ба-

чым, баіцца, збалеў, аж дрыжыкі бяруць яго. Алена ўбачыла гэта і кажа: «Мне яшчэ не пара, пайду з вамі!». Як прабіла дванаццаць, пайшлі. Закавулкамі рознымі выбраліся з горада, а кругом немцы...

Я за старэйшага быў, камандую ў лясок звярнуць, усё-такі захінуцца можна, калі што якое. А побач станцыя, і ў лесе немцаў — аж кішыць. Мусіць, Новы год святкавалі, гергечуць і тут, і там. А гэта нам на руку было, прыслухаемся, дзе гергечуць, абыходзім тое месца. Абудак ануцкамі папаўкручвалі, каб менш рыпеў снег. Ішлі адзін за адным. Толькі я побач з Аленай, за локаць падтрымліваю, цяжка ёй было.

Раптам Алена запаволіла крок і захісталася. Пакуль я сабраўся падхапіць яе, павалілася. Усе спыніліся, абступілі: што рабіць? Гляджу, Алена белая, як палатно, вусны сцятыя, вочы аж гараць. І не боль у вачах яе я ўбачыў, а нейкі дзікі бляск... Ганна кінулася да яе... І раптам як закрычыць на ўвесь лес дзіця... Немцы толькі што гергеталі недзе за кустамі ў кроках дзесяці. Анямелі ўсе.

...Далей малага ўхапіла Ганна, укруціла ў сваю хустку і паклала за пазуху. Усё гэта можа адбылося ў адно імгненне, а нам здалася, што мінула вечнасць. Ці ад цяпла, ці што змаглося — дзіця пакрактала яшчэ крыху ў Ганны за пазухай і сцішылася. А мы стаім ні жывыя, ні мёртвыя. Кругом цішыня такая — варухнуцца страшна, і немцы ўжо не гергечуць. Ачомаліся мы крыху, паднялі Алену, узялі пад рукі, павялі. Чаму не навіў крык дзіцяці немцаў на нас, і цяпер не ўцяплю. Можна падумалі, зданне якое здалася.

Да лагера дабраліся шчасліва. Праўда, усе баяліся за Алену, аж нічога, вытрывала. А вясной памерла яна на маіх руках, параненая. Якраз тады немцы гналіся за намі, і Аленін муж Антон са сваімі хлопцамі астаўся прыкрываць адыход атрада... Пахаваў я Алену пад дубам, недалёка ля дарогі... Гэта, мусіць, Антон і прывёў Ганну ў вашу вёску... Бедалага і на фронт не трапіў, па дарозе машыну разбамбіла...

Усе гэтыя гады я нашу ў сабе тайну цёткі Ганны. Святую тайну.

...За акном вагона мільгаюць вёскі і палі, дзе-нідзе пакрытыя першым снегам. Я спяшаюся дадому, я хачу ўбачыць Ганніну дачку ў белым вэлюме.

ПРЫЙШЛА Ў БРЫГАДУ НОВЕНЬКАЯ...

Антаніна Уладзіміраўна Шатухіна.

Фота А. Борчыка.

Было гэта ў сакавіку 1966 года. У той дзень працавала я ў брыгадзе маляроў на «Лаўсанбудзе». Да здачы ў эксплуатацыю рыхтаваўся першы вытворчы комплекс Магілёўскага камбіната сінтэтычнага валакна — доследная ўстаноўка. У канцы змены падыходзіць да мяне Уладзімір Мікітавіч Фурсаў — а ён працаваў тады галоўным інжынерам будаўнічага ўпраўлення — і гаворыць:

— Ёсць сур'ёзная размова, Антаніна. Тут вось якая сітуацыя. З аднаго боку, у нас маляроў не хапае, а з другога — у некаторых брыгадах яны лішнія. Сабралі мы такіх дзевяць чалавек і надумаліся стварыць асобную брыгаду. Таіцца не стану — народ цяжкі. Але не безнадзейны. Галоўнае зараз узяць настрой, стварыць такія абставіны, каб людзі паверылі, што могуць працаваць не горш за іншых. А цябе назначаем брыгадзірам.

Заўтра і прымеш брыгаду, — заключыў Фурсаў. І параіў: — Работу з людзьмі пачні з таго, з чаго калісьці пачынала сама.

А з чаго пачынала я? З таго, што і сотні іншых маіх аднагодак. Закончыла 10 класаў. У тэхнікум або інстытут паступаць не адважылася. Пайшла ў тэхнічнае вучылішча. Думаю — атрымаю спецыяльнасць, папрацую, а вучыцца ніколі не позна. Пасля заканчэння вучылішча паехала па камсамольскай пуцёўцы на самую што ні на ёсць камсамольскую будоўлю — у Камсамольск-на-Амуры. Давялося прайсці нялёгкі шлях ад вучаніцы да высокага звання рабочага. Там жа выйшла замуж. За свайго хлопца з Магілёва, разам з якім атрымлівала пуцёўку ў райкоме камсамола.

Адзінаццаць гадоў побач з такімі, як мы самі, маладымі хлопцамі і дзяўчатамі будавалі дарогі, дамы, прамысловыя прадпрыемствы, кінатэатры... Там жа, у Камсамольску, атрымалі мы першую ў жыцці кватэру, справілі дзень нараджэн-

ня першай дачкі. І ніколі б не паехалі з таго цудоўнага горада, калі б не захварэла наша Ірынка. Урачы параілі памяняць клімат. Так мы апынуліся на «Лаўсанбудзе». Мусілі ўсё пачынаць нанова: шукаць жыллё на прыватнай кватэры, асвойвацца на новай будоўлі, у новым калектыве. І невядома, каму было цяжэй — дзяўчатам, ад якіх пастараліся пазбавіцца ў іх брыгадах, ці мне на той час, з маімі сямейнымі клопатамі, з жыццём у чужым няўтульным пакоі. Ды адступаць было позна, і я сказала сама сабе: хай будзе што будзе! Калі я да людзей з добром, дык павінны ж і яны адказаць мне тым жа.

Але да такіх адносін ляжаў доўгі і нялёгкі шлях.

Не выйшла ў мяне першая размова. Я ім пра любоў да справы, пра захопленасць прафесіяй, пра рабочы гонар, а яны маўчаць і толькі зрэдку перагледваюцца. Не прыгожыя словы ім патрэбны былі, а цвёрды, гарантваны заробак. Смешна ўспамінаць: закрывалі нарады па 70 капеек за дзень! Ды і не было за што больш плаціць. Як я глянула, ніводная з гэтых дзяўчат не ўмела нават інструмент трымаць як след. Працавалі абы з рук. Пойдуць на абед — толькі праз дзве гадзіны збяруцца. І зранку тое самае. Не прывучаны былі да дысцыпліны, да парадку, адказнасці за свае ўчынкi.

Сербанула я гора з Галяй Шылавай. Ёй слова, а яна табе дзесяць. Скажаш — рабі так, а яна зробіць наадварот або кіне інструмент, ды толькі яе і бачылі. Іншы раз замкнецца ў сабе — слова не выцягнеш. Доўга не магла я ўцяміць, што з ёй робіцца, пакуль нарэшце не дазналася, як ёй цяжка ў сям'і. Бацькі заўсёды сварыліся, дзяўчынка расла ў атмасферы нервознасці і страху.

Спрабавала я і так і гэтак пагаварыць з ёй — нічога не выходзіць. Падзялілася сваімі думкамі з іншымі членамі брыгады. Параіла, як лепш далучыць дзяўчыну да калектыву, асцярожна, тактоўна ўплываць на яе неўраўнаважаны характар. Пачалі запрашаць яе да сябе ў інтэрнат, разам хадзіць у кіно, уцягваць у грамадскую работу. Праз некаторы час выбралі Галю намеснікам прафгрупорга. З дня на дзень рабілася яна больш таварыскай і шчырай, больш цікавілася працай, старалася ўдасканалваць сваё майстэрства. Адным словам, пад уплывам калектыву дзяўчына выправілася, стала адной з лепшых работніц у брыгадзе. Гады праз два заўважыў яе добры хлопец. Ажаніліся яны. І калі Галя ад'язджала з мужам у Мінск, мы ўсёй брыгадай праводзілі яе як блізкага і дарагога чалавека.

Кожны год брыгада прымае папайненне. І часцей за ўсё — на перавыхаванне. Як брыгадзіру, мне хочацца, каб склад брыгады заставаўся пастаянным. Але жыццё дыктуе сваё. Адны выходзяць замуж і едуць з мужамі ў іншыя гарады, іншыя пакідаюць брыгаду пасля заканчэння вышэйшых навучальных устаноў і тэхнікумаў, трэціх забіраюць на падмацаванне ў іншыя брыгады, чацвёртыя самі становяцца брыгадзірамі. Сумна расставацца з імі, але прыемна ўсведамляць, што і ў сваім новым жыцці, на новай рабоце яны аддадуць людзям усё добрае, што даў ім наш калектыў.

Вось і зараз мы раўніва сочым за поспехамі брыгад, якія ўзначальваюць нашы былыя выхаванкі Ніна Місочык, Тоня Раманава, Юля Волкава. Усюды паспява-

юць: і ў працы, і ў вучобе, і ў грамадскім жыцці. Бригада Ніны Місючык — адна з лепшых па якасці. Тоня Раманова — студэнтка тэхнікума, дэпутат Акцябрскага райсавета. Юля Волкава стала камуністам. Цяперашні член брыгады Ніна Начоўкіна — член прэзідыума аблсаўпрофа, Люба Валуева — член камітэта камсамола ўпраўлення. І ўсе астатнія члены брыгады выконваюць грамадскія даручэнні.

Выхаванне чалавека — справа складаная, карпатлівая. Але ў такой рабоце яшчэ больш гуртуецца і сам калектыў. У брыгадзе высокая арганізацыя працы, моцная дысцыпліна, заўсёдная дружба і ўзаемадапамога. Мы трымаем першае месца ў сваім упраўленні па якасці аддзелачных работ і не збіраемся ўступаць яго нікому.

Бригада распрацавала асабісты план на пяцігодку. Мы ўзялі абавязацельства выканаць пяцігадовае заданне за 3 гады і 9 месяцаў, давесці зменную выпрацоўку да 26 квадратных метраў на кожнага члена брыгады, забяспечыўшы рост прадукцыйнасці працы ў параўнанні з 1970 годам на 44,2 працэнта. Зараз на працоўным календары брыгады — канец 1974 года.

Усе пытанні вытворчасці, пытанні выхавання вырашаем калектыўна. Шмат гадоў працуе савет брыгады, на яго пасаджэннях мы плануем сваю работу, падводзім вынікі спаборніцтва, размяркоўваем прэміі.

Вялікую ўвагу ўдзяляем арганізацыі і кіраўніцтву сацыялістычным спаборніцтвам. Гэтым займаюцца прафсаюзная і камсамольская групы. Прафгрупорг Ніна Начоўкіна і групкамсорг Святлана Мажэйка паклапаціліся, каб члены брыгады аформілі асабісты абавязацельствы на сёлетні год і на пяцігодку. Вынікі спаборніцтва паміж членамі брыгады падводзім штодзённа. Заведзен спецыяльны журнал, у якім адлюстроўваюцца паказчыкі кожнага члена брыгады за мінулую змену. Звяртаем асаблівую ўвагу на параўнальнасць вынікаў спаборнічаючых. Калі бачым, што хтосьці сістэматычна адстае ў спаборніцтве, то высвятляем, чаму не ладзіцца з работай, а пры неабходнасці замацоўваем такую работніцу за больш вопытнай партнёрай.

Настаўніцтва ў нас практыкуецца ўжо шмат гадоў, і з кожным годам мы ўдасканальваем яго формы і метады. Спачатку з навічкамі найбольш займалася я сама. Потым падключыліся і іншыя самыя падрыхтаваныя работніцы. Шэфства над маладымі прадугледжваецца сацыялістычнымі абавязацельствамі, дзе канкрэтна ўказваецца, каго бярэцца навучыць перадавым метадам працы вопытная работніца і за які тэрмін падрыхтуе на павышэнне разрада.

Наша брыгада пастаянна ўдзельнічае ў конкурсах прафесійнага майстэрства. На апошнім з іх мы занялі трэцяе месца ў трэсце. У гэтым конкурсе ад брыгады ўдзельнічалі Люда Галубцова і Ліда Пракопчыкава. Цяпер абедзве яны таксама навучаюць моладзь у школе перадавых метадаў працы.

Лозунг «Даць прадукцыі больш, лепшай якасці, з меншымі затратамі» мы паклалі ў аснову творчых пошукаў у трэцім годзе пяцігодкі. Паставіўшы задачу ўжо ў будучым годзе дасягнуць узроўню прадукцыйнасці працы, заплававанага на канец пяцігодкі, звяртаем

Пяцігодка і мы

асаблівую ўвагу на ўдасканаленне арганізацыі работ.

З кожным годам аддзелачнікі бяруць на ўзбраенне ўсё больш механізмаў і сродкаў малой механізацыі. Мы даўно адмовіліся ад ручных фарбапультаў і працуем з электрыфікаванымі, прычым першыя ў трэсце пачалі працаваць з дзвюма «вудачкамі». На змену шпаклёвачнаму аграгату Шапяленкі прыйшоў новы, больш высокапрадукцыйны аграгат «С-562», якім можна за змену нанесці шпаклёўку на 500—600 квадратных метраў паверхні. Гэты аграгат мы прыстасавалі і для выканання яшчэ дзвюх працаёмкіх аперацый. Цяпер з яго дапамогай можна аліфіць сцены і рабіць масляную афарбоўку. Прадукцыйнасць працы на гэтых аперацыях узрасла больш як у 10 разоў.

Бригада пастаянна вынаходзіць рэзервы эканоміі і беражлівасці. Самы вялікі яе поспех у гэтым напрамку — замена дарагой аліфы эмульсіяй ПВА. Па-першае, яна ўтрымае дзешавейшая за пакост ды і разводзіцца на вадзе, па-другое, удвая хутчэй высыхае, так што можна хутчэй падрыхтаваць паверхні пад масляную афарбоўку, па-трэцяе — незаменная ў месцах, даступных для вільгаці, і, па-чацвёртае, што не менш важна, наносіць яе можна любым механізмам — ад фарбапульта да шпаклёвачнага аграгата. Мы былі піянерамі гэтай навіны. Наш прыклад перанялі іншыя брыгады. У выніку былі сэканомлены дзiesiąткі тон пакосту і намнога паскораны аддзелачныя работы.

Не перабольшваю, калі скажу, што маляр — гэта ў нейкай ступені і мастак і хімік. Мы апошнімі пакідаем аб'ект, і па нашай працы ў першую чаргу мяркуюць пра якасць работ. Кожнаму з нас неабходна ўмець не толькі бачыць, але і прадбачыць прыгажосць. А гэта азначае, што мы павінны добра ведаць тэхналогію прыгатавання фарбаў, прадбачыць, у якіх спалучэннях яны дадуць пажаданы колер, у якой ступені пафарбаваная паверхня пацямяе або пасвятлее пасля высыхання. Неяк раз на аддзельцы кааператыўнага дома нам прапанавалі фарбаваць сцены ярка-жоўтай пастай. Але мы запырчылі: для пакояў сонечнага боку яна не падыходзіць. Нам казалі: фарбуйце, бо так прадугледжана праектам. Мы пафарбавалі адзін пакой і паказалі майстру: глядзіце, як ня-добра, афарбоўка такая яркая, што аж у вачах мітусіцца. Дадалі мы да гэтай пасты крыху светла-зялёнай, і колер атрымаўся вельмі прыгожы. Новы рэцэпт тут жа запісчылі іншыя брыгады, дзяржаўная камісія ацаніла аддзелачныя работы на «добра».

Калі ў калектыве дружба і ўзаемадапамога, калі ўзаемадапамога і мэтанакіраванасць становяцца нормай жыцця кожнага члена брыгады, тады і працуецца з настроем, з творчым агеньчыкам. Верыць у чалавека, шанавать яго здольнасці і талент — вось мерка, з якой падыходзім мы да кожнай новенькай. Лічу, што гэта аснова асноў усіх нашых поспехаў як у працы, так і ў выхаванні членаў калектыву.

Антаніна ШАТУХІНА,
брыгадзір маляроў
будаўнічага ўпраўлення
№ 65 трэста «Лаўсанбуд»

Марыя Харытонауна Вінаградава — пра-
раб, працуе на будаўніцтве нашай сталі-
цы з часу вызвалення Мінска ад нямец-
на-фашысцкіх захопнікаў.

Фота К. Якубовіча.

У многіх работніц вытворчасці віцебскай
фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі» на
працоўным календары — апошні год пяці-
годкі. На здымку: ударнік камуністычнай
працы Марыя Васільеўна Анібраева
(справа) гутарыць са студэнткамі-выпу-
скамі Віцебскага тэхналагічнага
інстытута лёгкай прамысловасці (злева
направа) Наталля Салаўёвай, Раісай
Кукінай і Людмілай Пашкевіч.

Фота А. Царлюкевіча (БЕЛТА).

У пяцьдзесят шэсць краін пастаўляе
сваю прадукцыю Брэсцкі электралампа-
вы завод. На здымку: выпрабавальнік Га-
ліна Сідарук рыхтуе лямпы да праверкі
ў заводскай лабараторыі.

Фота У. Лупейкі (БЕЛТА).

Двое первых.

«Дорога ў космас! Вялікае шчасце выпала мне апынуцца на яе шырокім прасторы, першаму здзейсніць палёт, пра які даўно марылі людзі»,—так сказаў Юрый Гагарын. «Справядлівыя словы! І я ганаруся тым, што наш народ, Камуністычная партыя даверылі мне, першай з жанчын, выйсці на гэту бясконцую дарогу»,—падтрымала яго думку Валянціна Церашкова. Першая ў свеце жанчына-касманаўт. Наша Валя, наша Чайка, наша любоў і гонар.

У чэрвені 1963 года ўвесь свет упершыню пачуў гэтае імя—Валянціна Церашкова. Савецкая жанчына ў космасе! Як ганарыліся мы ўсе ў тыя дні, як хваляваліся за яе, як шчыра жадалі ёй шчаслівага прызямлення. І вось ужо мінула з таго часу дзесяць гадоў... Маленькі юбілей вялікага подзвігу слаўнай дачкі савецкага народа. І яшчэ больш родным і бліжнім чалавекам стала нам наша любімая Чайка. Валянціна—касманаўт, Валянціна—вядомы грамадскі дзеяч, старшыня Камітэта савецкіх жанчын, Валянціна—пяшчотная, клапацівая маці.

«Наш тата зноў у космасе».

Валянціна Нікалаева-Церашкова з зарубежнымі сябрамі.

ІНЖЫНЕРЫ

Захапляе на гэтым камбінаце ўсё: вялізныя гмахі вытворчых карпусоў, цэхі даўжынёй больш як кіламетр, мора пунсовых ружаў у цэхах, калідорах, ля праходной. А больш за ўсё — людзі: працавітыя, вясёлыя, маладыя.

На камбінаце працуе шматтысячны калектыў. Ім кіруюць інжынеры, камандзіры вытворчасці. Як жа яны ўплываюць на ўдасканаленне тэхналагічных працэсаў, як згуртоўваюць калектыў? Чым жывуць, чым цікавяцца, у чым бачаць сваю галоўную задачу?

Дырэктар камбіната Г. К. Цапаеў раіць:

— Пазнаёмцеся з інжынерна-тэхнічнымі работнікамі першай вытворчасці. Вось дзе пульсуе сапраўды інжынерная, творчая думка. Калектыўная думка...

Першая, з кім я пазнаёміўся, была начальнік стужкароўнічнага цэха

Парада начальніка цэха (у цэнтры Клара Паўлаўна Пакліна) канкрэтная і дзелавая.

Клаўдзія Антонануна Скарга

Яна — ветэран прадпрыемства. Прыехала ў Баранавічы ў 1963 годзе, напярэдадні пуску першай вытворчасці камбіната. Раней працавала ў Клайпедзе. Выхадзіла ў баваўнянай прамысловасці хапае: інстытут скончыла яшчэ ў 1948 годзе. Некалі была першым начальнікам вытворчасці № 1. Добра ведае тэхналагічны працэс, нястомна працуе над яго ўдасканаленнем. У гэтай пяцігодцы ўжо ўкараніла дзве рацыяналізатарскія прапановы. Цэх — адзін з перадавых на прадпрыемстве, па выніках сацыялістычнага спаборніцтва ў трэцім, рашаючым годзе пяцігодкі двойчы займаў першае месца.

Клаўдзія Антонануна — жанчына спакойная, ураўнаважаная. Не мітусіцца, не сыпле загадамі і распараджэннямі. Ведае, што яе цэнняць (нават начальнік вытворчасці прыслухоўваецца да яе парад). Але ніколі і нідзе не падкрэслівае сваю перавагу, хоць вылучаецца сярод іншых і ведамі, і вопытам.

У яе цэху ўзнікла шмат добрых пачынаў, накіраваных на палепшэнне якасці прадукцыі, на рост прадукцыйнасці працы. Калі ў прадзільным цэху дэлегат XXIV з'езда КПСС В. П. Булава выступіла з прапановай павялічыць зону абслугоўвання, Клаўдзія Антонануна адна з першых ацаніла каштоўнасць ініцыятывы, шмат зрабіла, каб пачын падхапілі работніцы яе цэха, каб кожная роўнічница, стужачніца, грабянёўшчыца здолела знайсці дадатковыя рэзервы на сваім рабочым месцы, падлічыць іх эканамічную эфектыўнасць і вызначыць свае канкрэтныя рубяжы, датэрмінова выканаць план рашаючага года пяцігодкі.

Пачуццё новага, імкненне вучыцца заўсёды і дзе толькі можна, нягледзячы на салідны стаж кіруючай работы, — усё гэта прыцягвае да Клаўдзіі Антонануны маладзейшых калегаў, якія толькі-толькі

пачынаюць сваю інжынерную біяграфію. Шмат праблем стаіць перад імі. Не з'яўляецца выключэннем і малады інжынер, выконваючы абавязкі начальніка прадзільнага цэха

Галіна Пятроўна Басюк

Зусім нядаўна яна была зменным майстрам. У лютым пачала выконваць абавязкі начальніка цэха. А ёй дваццаць чатыры гады, у цэху — больш як 450 рабочых.

Біяграфія ў Галіны кароткая: школа, інстытут, паўтара года майстрам змены. У інстытуце спецыялізавалася па льну, а тут — бавоўна... Прыехала разам з мужам.

Многаму вучылі ў інстытуце: і вышэйшай матэматыцы, і тэхналогіі, і хіміі. Вось толькі як кіраваць калектывам? Разгубілася спачатку Галіна. Тут і прыйшлі на дапамогу старэйшыя, вопытныя калегі: начальнік вытворчасці Ніна Іванаўна Шустава, начальнік стужкароўнічнага цэха Клаўдзія Антонануна Скарга.

Ды і сама Галіна ўбачыла, што ведаць тэхналогію, машыны, умець правільна расставіць людзей на рабочих месцах — мала, каб стаць добрым арганізатарам вытворчасці. Яна села за падручнікі па псіхалогіі, сацыялогіі, пачала вывучаць працы, прысвечаныя праблемам узаемаадносін чалавека і калектыву, кіраўнікоў і падначаленых. Асабліва зацікавілі навуковыя даследаванні аб ролі сярэдняга і ніжэйшага кіруючага звяна ў вытвор-

часці — майстроў, памочнікаў майстроў, брыгадзіраў. Па-новаму зірнула на кіраўнікоў грамадскіх арганізацый — прафгастаў, камсоргастаў. Упершыню даведлася аб так званым неафіцыйным лідэрстве ў калектывах.

— Сапраўды, якім прынцыпам мы кіруемся іншы раз, калі вылучаем актывістаў? — разважала Галія. — Бачым: добры спецыяліст, дысцыплінаваны, ціхі, спакойны — і думаем, што гэтага даволі. А ў яго няма элементарных арганізатарскіх здольнасцей. І людзі цягнуцца да больш яркіх, цікавых асоб. У гэтых завадатараў ёсць адмоўныя якасці? Не бяда. Трэба памагчы ім пазбыцца хібаў, развіваць усё добрае, што ёсць у чалавека.

Галія знайшла надзейных, актывічных памочнікаў. Справы ў змене пайшлі лепш. І вось — вылучэнне на новую пасаду. Зноў яна праводзіць сваю лінію — шукае актывістаў, здольных арганізатараў. Баявымі памочнікамі Галіны сталі прадзільшчыца В. П. Булава, брыгадзір М. А. Кірзева, кадравыя рабочыя Н. А. Кандакова, В. І. Ляпёшка.

— Інжынер — яшчэ і выхавальца. Бо ён працуе з людзьмі і для людзей. Інжынер, калі хочаце, — педагог, — сцвярджае

Марыя Аляксандраўна Мозаль

Энергія, дзелавітасць гэтай жанчыны можна пазайздросціць. Яе змена — адна з перадавых на вытворчасці. Бо Марыя

У вучаніцы-прадзільшчыцы Ніны Гізюк знайшліся пытанні да начальніка прадзільнага цэха Галіны Пятроўны Басюк.

Ідзе вытворчая нарада.

Фота У. Вяхоткі.

Аляксандраўна не толькі выдатны спецыяліст, але і глыбокі знаўца людзей, іх характараў, узаемаадносін. Яна жыве клопатамі работніц сваёй змены, ведае іх сямейнае становішча, заўсёды дапамагае цёплым словам, добрай парадай.

Спагада, увага асабліва патрэбны маладым дзяўчатам, якія нядаўна прыйшлі ў цэх. У змене Марыі Мозаль дзесяць дзяўчат-падлеткаў, розных па характару, поглядах на жыццё. Дапамагчы ім стаць на ногі, выхаваць пачуццё гонару за сваю прафесію — вось у чым бачыць Марыя Аляксандраўна сваю найпершую задачу.

Гэтую мілавідную жанчыну паважаюць за мацярынскую цеплыню, за строгую дабрату. Захапляюцца яе мужнасцю. Марыю Аляксандраўну напаткала вялікая гора: смерць мужа ў росквіце гадоў. Ён працаваў тут жа, на камбінаце. Яны хадзілі разам на работу, разам з работы. Выходзілі дваіх дзяцей. І раптам — гаротнае адзіноцтва.

Не замкнулася жанчына ў сваім горы. Выходзіла дзяцей — і сваіх, і чужых. Яе выхаванкі Ніна Маркушэўская, Ніна Кардаш, Марыя Козел, Надзя Ваўчок вучацца ў школе рабочай моладзі, Паліна Сурмач, Жэня Стасюк — у тэхнікуме. Да кожнай непаўналетняй работніцы — асаблівы падыход. Адною дапамога ўладкавацца ў інтэрнат, за другой замацуе вопытную прадзільшчыцу — у навічкоў не ўсё яшчэ атрымліваецца як след. Трэцяя, глядзіш, нешта засумавала перад палучкай. Так і ёсць: не сцяпела, аддала ўсе грошы на занадта дарагую і не вельмі патрэбную рэч. Хочацца дзяўчыне апрануцца прыгажэй, яна ж зарабляе сама на сябе, і нядрэнна зарабляе. Але ж трэба планаваць свае выдаткі, каб не выходзіць з рамак бюджэту. Майстар вучыць дзяўчыну гаспадарліваці, ашчаднасці, раіць, як лепш распарадзіцца зарплатай. Гэта вельмі важная навука.

Марыя Аляксандраўна добра ведае цану радаснаму, святочнаму настрою, сямейнаму шчасцю, атмасферы дружбы, якая пануе ў калектыве. Сама ўвачавід-

кі пераканалася, як усё гэта ўплывае на прадукцыйнасць працы. І нястомна шукае сцяжынку да сэрца кожнай работніцы, жыве іх турбамі і радасцямі, згуртоўвае ў дружную сям'ю.

Інжынерамі кіруе, вучыць іх і сама вучыцца начальнік вытворчасці

Ніна Іванаўна Шустава

Што такое вытворчасць № 1? Па сутнасці, гэта асобная, самастойная фабрыка. Яна выпускае пражу для трыкатажных і ткацкіх прадпрыемстваў Беларусі, РСФСР, Украіны і Прыбалтыкі. Вытворчасць № 1 — гэта шэсць цэхаў, якія аснашчаны найноўшым абсталяваннем, маюць вялікую колькасць інжынерна-тэхнічных работнікаў. З пражы, якая выпускаецца тут, робяць кофтакі, бялізну, дзіцячыя калготкі, верхнюю вопратку, панчохі, шкарпэткі.

Ніна Іванаўна — вопытны спецыяліст. Інстытут скончыла ў 1951 годзе. Працавала майстрам на прадзільнай фабрыцы ў Махачкале, потым у Кінашме Іванаўскай вобласці. Вывела сваю змену ў лік перадавых, атрымлівала падзякі, прэміі. І раптам папрасілася ў адстаючую змену. Наладзіла і там справы. У лютым 1964 года прыехала ў Баранавічы. Старшы майстар прадзільнага цэха, намеснік начальніка вытворчасці № 1, начальнік стужкароўнічнага цэха вытворчасці № 2, з ліпеня мінулага года начальнік вытворчасці № 1 — вось прыступкі яе росту.

У першыя месяцы план зноў не ўдаўся выканаць. Але потым справы пай-

шлі на лад. Калектыву выдатна пачаў трэці, рашаючы год пяцігодкі. Вось вынікі першага квартала: план выпуску пражы выканан на 101,8 працэнта, звыш задання выпушчана 67 тысяч квадратных метраў нятаканых матэрыялаў і 33,8 тоны пражы, значна павялічылася прадукцыйнасць працы.

Поспех несумненны. Начальнік вытворчасці здолела мабілізаваць людзей на выкананне вялікіх задач.

Прынцыпы кіраўніцтва ў Ніны Іванаўны такія: аб'яднаць намаганні інжынерна-тэхнічных работнікаў на паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, удасканаліваць арганізацыю працы, глыбока аналізаваць прычыны няўдач і поспехаў, максімум увагі да людзей. У гэтым праявіліся рысы партыйнага кіраўніка — усё яе жыццё звязана з партыйнай і камсамольскай работай.

Асаблівую ўвагу ўдзяляе інжынерам: яны — актыўныя рэцэпталізатары і вынаходнікі, арганізатары тэхнічнага і эканамічнага ўсенавучу. Ад іх творчай думкі ў многім залежаць справы на вытворчасці. Ніна Іванаўна дабілася, каб кожны інжынерна-тэхнічны работнік распрацаваў перспектывны план удасканалення тэхналагічнага працэсу на пяць гадоў.

Пульс у інжынернай думцы на камбінаце. Творцы навукова-тэхнічнага прагрэсу шукаюць новыя кірункі дзейнасці. У першых радах энтузіястаў — жанчыны-інжынеры вытворчасці № 1. Пад кіраўніцтвам Ніны Іванаўны Шуставай яны ўдасканальваюць стыль і метады работы, аб'ядноўваюць намаганні, каб дасягнуць сваёй мэты. А мэта ў іх адна — даць тавараў больш і лепшай якасці, пры найменшых затратах працы.

М. ЗЯНЬКОВІЧ

г. Баранавічы, баваўняны камбінат імя Ленінскага камсамола Беларусі

У ПАКОІ — дзве жанчыны. Адна з іх, худзенькая, маладая, у чорнай хусціцы, сядзіць на краечку крэсла. У вачах яе столькі гора, што, здаецца, нельга стрываць. Другая жанчына, старэйшая, ціхенька сусідае:

— Не плачце, не трэба. Вам жа дзетак гадаваць...

Клаўдзія Маркаўна Грыцэвіч, загадчык аддзела сацыяльнага забеспячэння Салігорскага райвыканкома, устае з-за стала, падыходзіць да жанчыны і гладзіць яе па плячы. У голасе яе столькі цеплыні, на твары такая доброта і спагада, быццам частку гора незнаёмага чалавека яна ўзяла на сябе.

Здарылася няшчасце: трагічна загінуў муж Марыі Душкевіч. Знайшлі яго толькі праз чатыры месяцы пасля смерці. Тэрмін, калі Марыя магла атрымаць матэрыяльную дапамогу за мужа, ужо мінуў. А ў яе — трое дзяцей.

— Вам трэба зараз жа афармляць дакументы на пенсію для дзяцей, — гаворыць Клаўдзія Маркаўна. — Перш за ўсё зняць копіі з пасведчанняў аб нараджэнні. Да натарыуса зайдзіце.

— Ды я ж толькі ад натарыуса. Да вас паслала!

Вочы Клаўдзіі Маркаўны цягнуць:

— Гэта ж трэба!..

Супакоіўшыся, гаворыць:

— Дапамагу ўсё зрабіць, не хвалюся...

Праз колькі часу жанчына атрымала ўсе патрэбныя дакументы і развіталася, а Клаўдзія Маркаўна, набраўшы тэлефонны нумар, сказала:

— Слухай, Трафім Міхайлавіч, зараз да цябе жанчына прыйдзе, дык ты ўважліва выслухай яе. Пастарайся сёння ж аформіць яе прадстаўленне на пенсію і прывезці ўсе дакументы да нас у сабес...

Падумалася: як хутка, падзелавому аператыўна вырашылася пытанне! А між тым служачыя сабеса мелі фармальнае права адмовіць Марыі Душкевіч: дзень быў не прыёмны, здымаць копіі з дакументаў таксама не іхні абавязак, званіць на прадпрыемства — службовай інструкцыяй не прадугледжана. Але хіба можна ў інструкцыі прадбачыць усе выпадкі, якія здараюцца ў жыцці!

Сабес... Сюды прыходзяць старыя людзі, якія ўсё жыццё сваё працавалі. Прыходзяць інваліды. Дзяржава клапаціцца пра кожнага. І служачыя сабеса — паўнамоцныя паўпрэды Саветскай дзяржавы — непасрэдна, на месцы, ажыццяўляюць яе палітыку. Самую гуманную палітыку ва ўсім свеце. Толькі ў Салігорскім раёне 13 508 чалавек штомесяц атрымліваюць пенсіі.

Якім вялікім душэўным багаццем, чуласцю павінны валодаць служачыя сабеса, каб кожнаму аказаць дапамогу! Як неабходна ім уменне ўважліва выслухаваць наведвальніка, дэтальна разбірацца ў кожнай канкрэтнай справе! Колькі складаных жыццяў праходзіць перад імі!

Такая ўжо звычка: ідзеш у нейкую ўстанову ці рыхтуешся да сустрэчы з патрэбным чалавекам — міжволі ўяўляеш, як пройдзе гэтая сустрэча. Вось і зараз. Перад тым, як ісці ў сабес, я паспрабавала намалюваць у думках будучае знаёмства з яго работнікамі, прыпамінаючы ўсё, што чытала або чула аб яго дзейнасці.

Усё было і так і не так, як уяўлялася. Праўда, на дзвярах кабінетаў віселі шыльдачкі з прозвішчамі служачых і гадзінамі прыёму, у кабінетах стаялі вялікія канцылярскія сталы, заваленыя

паперамі. Але што гэта? Дзень не прыёмны, ды і гадзіны не супадалі з прыёмнымі, а ў пакоі інспектараў райсабеса сядзелі наведвальнікі. Старшы інспектар Ніна Карпаўна Шаўцова ціхенька размаўляла з А. І. Лявончыкам, трактарыстам калгаса «Перадавік», былым удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны. Інспектар Вольга Шчука тлумачыла бабульцы, як атрымаць калгасную пенсію. Крыху воддалі утульна размясціўся ў крэсле мажны дзед з белай барадой. Здаецца, і справы ніякай не было ў яго да работнікаў сабеса. Зайшоў проста так, каб пагаварыць пра жыццё-быццё. Трэці стол быў свабодны: інспектар паехала на раён.

Праз некаторы час, абгаварыўшы свае справы, выйшлі з пакоя гэтыя наведвальнікі. І адразу ж зайшлі другія, потым — трэція, чацвёртыя... І так — увесь дзень. Мноства даведак, дакументаў, спраў праходзіць праз рукі служачых сабеса. Але хіба не праходзяць яны і праз іхнія сэрцы?

...Лідзія Якаўлеўна Германовіч атрымлівала пенсію па старасці. Невялікая была сума. Не хапала працоўнага стажу. А калі больш дакладна, дык не стажу, а дакументаў, якія пацвярджалі б, што Лідзія Якаўлеўна працавала да вайны і ў гады вайны. Адшукаць гэтыя дакументы дапамаглі работнікі сабеса. Колькі пісьмаў і запытанняў паслалі яны!

Зараз жанчына атрымлівае пенсію ў поўным размеры: неабходны дваццацігадовы стаж работы адноўлены.

Вось дакументы на пенсію Л. Ф. Герасімені. Некалькі месяцаў вялі перапіску работнікі Салігорскага сабеса з мноствам арганізацый Куйбышкаўскай вобласці і Краснаярскага края, дзе працаваў яе муж. Шмат запытанняў паслалі, звязаліся з аддзеламі сацыяльнага забеспячэння многіх раёнаў і абласцей. Зрэшты рабочы стаж мужа Л. Ф. Герасімені быў цалкам адноўлены, і яе сын атрымлівае пенсію за памёршага бацьку.

Работнікі аддзела маюць

справу з мноствам лічбаў, папер, дакументаў. Вось таўшчэзныя папкі з сёлетняй перапіскай, хаця да канца года яшчэ далёка. Ніна Карпаўна гаворыць:

— Папер шмат. Канечне, без іх працаваць было б значна прасцей і лягчэй. Але ж за кожнай папай лёс чалавека, яго жыццё.

У аддзеле сацыяльнага забеспячэння Салігорскага райвыканкома трынаццаць жанчын — інспектараў і бухгалтараў. Раён разбіты на пяць зон, і за кожную адказвае той ці іншы інспектар і бухгалтар. Інспектар добра ведае ўсіх пенсіянераў, інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны і мнагадзетных маці сваёй зоны, часта заязджае да іх, цікавіцца матэрыяльным становішчам, патрэбамі. Старшы бухгалтар Алена Рыгораўна Лагун, інспектар Лідзія Рыгораўна Неўмяржыцкая, старшы інспектар Ніна Карпаўна Шаўцова, інспектар Вольга Фамінічна Шчука ў органах сацыяльнага забеспячэння працуюць шмат гадоў. Яны аднадушна сцвярджаюць: ім вельмі шанцавала, што працуюць разам з Клаўдзіяй Маркаўнай Грыцэвіч, камуністам, дэпутатам райсавета, чалавекам прынцыповым, сумленным і шчырым. Многія станоўчыя рысы характару Клаўдзіі Маркаўны, адносіны да сваіх абавязкаў незаўважна сталі рысамі характару яе падначаленых.

Гэты аддзел сацыяльнага забеспячэння — адзін з лепшых не толькі ў вобласці, але і ў рэспубліцы. К. М. Грыцэвіч за сумленную працу ў органах сацыяльнага забеспячэння ўзнагароджана ордэнам Леніна.

...У канцы рабочага дня ў кабінет да Клаўдзіі Маркаўны заглянуў Трафім Міхайлавіч Дзялендзік, старшыня камісіі пенсійнага савета Салігорскага калійнага камбіната, дзе працаваў муж Марыі Душкевіч. Сказаў:

— Маркаўна, усе неабходныя дакументы для прызначэння пенсіі Душкевіч я прывёз...

С. КУЛІНКОВІЧ

Рэпартаж з райсабеса

ШЧАСЦЕ—СЛУЖЫЦЬ ЛЮДЗЯМ **III**

Як хораша іграе
Ала!

НАШЫХ ДУШ ЗАЛАТЫЯ РОССЫПЫ...

Першыя акорды. Чароўныя гукі раяля. І вось ужо далёка-далёка засталіся дзённыя турботы і клопаты. Хочацца слухаць і слухаць, як іграе студэнтка Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта Ала Пераплётчыкава. А выйдучы на сцэну салісты Дзяржаўнага ансамбля танца і, здаецца, не зводзіў бы з іх вачэй увесь вечар. І заўтра будзеш жыць гэтай радасцю. А надыдзе вечар і зноў адны будуць спяшацца на рэпетыцыю, другія на канцэрт, трэція...

Здаецца, жывеш у гэтых гукіх.

У віхуры танца...

Урок класічнага танца ў першым класе

УВЕРЦЮРА ДА ТАНЦА

— Марынка, трымай раўней корпус!
— Яшчэ раз паўторым «пліс».
— Ліза, не шкадуй сябе, вось так-так, выцягні насок!
Эліна Мікалаеўна Сінёва бачыць, як нялёгка даецца яе выхаванкам кожнае па класічнаму танца, але, амаль не даючы перадышкі, просіць паўтарыць і паўтарыць рух. Гучаць плаўныя акорды, зноў і зноў — павароты, скачкі, вярчэнні. І так штодзённа паўтары гадзіны ўпартых заняткаў.

Зараз цяжка сказаць, хто з іх дасягне вы-

шынь вялікага балета і прышле запрашэнне першай настаўніцы на сваю прэм'еру «Золушкі», «Жызелі», «Лебядзінага возера». Але мараць пра гэта ўсе.

— З кожным днём, — расказваюць дзяўчаткі, — усё больш пераконваемся ў праўдзівасці слоў нашай настаўніцы: «Каб стаць балерынай, мала быць здольнай. Нават быць таленавітай — мала. Балет патрабуе велізарных сіл і жалезнай дысцыпліны. Перамагаюць толькі моцныя».

Гэтым тоненькім, цыбатым чатырохкласніцам сапраўды трэба быць моцнымі і дысцыплінаванымі. Трэба ўмець паспяваць, як усе іх аднагодкі, вывучыць геаграфію і алгебру, фізіку і літаратуру, не прапусціць урок класічнага танца і рытмікі, паспець на заняткі музыкай і ўрок дыхання, на гісто-

Чатырохкласніца Мінскага хараграфічнага вучылішча Наташа Скачкова.

рыю танца і рэпетыцыю чарговага канцэрта.

Спектакль... Нават для прафесійных артыстаў — хваляванні, а для вучняў хараграфічнага вучылішча — гэта хваляючае чаканне свята.

Вучаніцы педагога Сінёвай выступалі на сцэне Масквы: удзельнічалі ў святочным канцэрте, прысвечаным 50-годдзю ўтварэння Саюза ССР. А нядаўна юныя ўдзельніцы памятнага канцэрта Ліза Галоці, Марына Цантняроўская, Наташа Скачкова і Ларыса Міціна атрымалі ўрадавыя падарункі — імяныя наручныя гадзіннікі.

Фота А. Нікалаева (БЕЛТА).

Перад выходам на сцэну.

ЗА ФАСАДАМ «АГУЛЬНАГА ДАСТАТКУ»

Прапагандысты амерыканскага спосабу жыцця, захліпаючыся ад замілавання, на ўсе лады расхвальваюць яго даброты. Паслухаўшы «Голас Амерыкі», можна падумаць, што ў гэтай краіне кожны жыве ў раскошнай кватэры або ўласным доме з кандыцыянерамі, што тут рабочыя разам з гаспадарамі ўдзельнічаюць у прыбытках, а беспрацоўныя раз'язджаюць на лімузінах найноўшых марак ды яшчэ атрымліваюць шмат грошай у падарунак за гультайства.

Ну, а жанчын, як запэўняюць радыёлгуны, у Амерыцы проста на руках носяць. Яны маюць усё, што душа захаце. Дастаткова мець сімпатычны твар, каб трапіць на вокладку ілюстраванага часопіса або якога-небудзь рэкламнага праспекта, а гэта абяцае немалыя грошы. А калі вы не надзелены ад нараджэння сімпатычнай знешнасцю—у любым буйным магазіне да вашых паслуг цэлы арсенал касметычных сродкаў, з іх дапамогай вельмі хутка можна стаць прыгожай.

Словам, райскае жыццё ды і годзе!

На справе, аднак, усё выглядае іначай. Мне давалося быць у Амерыцы, калі там ішла выбарчая кампанія. У гэты перыяд звычайна друк, тэлебачанне ды і самі кандыдаты абедзвюх буйнейшых буржуазных партый—дэмакратычнай і рэспубліканскай—не шкадуць фарбаў не толькі для паказу станоўчых з'яў, але і для выкрыцця цэнавых бакоў жыцця тутэйшага грамадства. Маўляў, калі наш кандыдат прыйдзе да ўлады, мы абавязкова ліквідуем усе недахопы. Звычайна пра такія абяцанні забываюцца адразу пасля выбараў, але зараз гаворка не пра гэта.

У час мінулай выбарчай кампаніі жанчыны ў ЗША складалі 52 працэнты выбаршчыкаў, таму і дэмакраты, і рэспубліканцы ўдзялялі вялікую ўвагу заваёве галасоў выбаршчыц. Шмат гаварылася ў тыя дні пра становішча жанчын. У гэтай краіне, дзе так любяць хваліцца сваімі нібыта дэмакратычнымі законамі, жанчыны фактычна не маюць роўных правоў з мужчынамі. Яшчэ некалькі гадоў назад кангрэс ЗША прыняў папраўку да канстытуцыі, якая распаўсюджвала на жанчын «роўную абарону па закону», аднак гэтая папраўка напаткала шматлікія бар'еры ў заканадаўчых асамблеях штатаў і да гэтага часу не ўступіла ў сілу.

Жанчыны складаюць амаль 40 працэнтаў працоўнага насельніцтва Амерыкі, але за аднолькавую працу яны атрымліваюць меншую, чым мужчыны, заробную плату. За апошнія гады становішча нават пагоршылася. Калі ў 1955 годзе працуючыя жанчыны атрымлівалі ў сярэднім 64 працэнты акладаў мужчын, што заняты на тых жа пасадах, то цяпер, паводле звестак міністэрства працы, яны атрымліваюць усяго 57 працэнтаў.

«Жанчыны не дабіліся поўнай роўнасці на рынку працы, у галіне выбару прафесіі, магчымасцей для прасоўвання па рабоце і ў іншых галінах, якія адносяцца да найму рабочай сілы»,—такі вывад быў вымушаны зрабіць нядаўна прэзідэнт ЗША Рычард Ніксан у эканамічным пасланні да кангрэсу.

Большасці амерыканак па-ранейшаму закрыты доступ да прафесій, якія патрабуюць высокай кваліфікацыі або спецыяльных ведаў. Так, сярод урачоў толькі 6,7 працэнта жанчын, сярод інжынераў—1,6 працэнта.

Адлюстраванне палітычнай няроўнасці жанчын—іх сапраўды нязначнае прадстаўніцтва ў кангрэсе, мясцовых і федэральных органах улады. З горкай іроніяй пісаў нядаўна часопіс «Тайм», што «колькасць мужчын, якіх Амерыка паслала на Месяц, перавышае колькасць жанчын, якіх яна палічыла магчымым назначыць на колькі-небудзь адказных пасады». Гэта сапраўды так. У ліку 535 членаў кангрэсу толькі адна жанчына—сенатар і 14 жанчын—члены палаты прадстаўнікоў. З 7500 судовых работнікаў жанчын толькі 315 чалавек. Ніводная з іх не выбрана на пасаду губернатара штата, і толькі 23 выбраны мэрмі гарадоў.

Ну, а цяпер паспрабуем хоць бы ў агульных рысах уявіць сабе, як жывецца простае, або, як часта прынята гаварыць, сярэдняе амерыканца. Скажам, нейкай Джэйн, жонцы радавога рабочага містэра Сміта.

Паводле афіцыйных статыстычных звестак, сярэдняя заробная плата фабрычна-заводскага рабочага складае цяпер каля 500 долараў у месяц. Здаецца не так і мала. Але гэта толькі на першы погляд. Я бачыў, з якім неймаверным напружаннем працуюць рабочыя аўтазборачнага завода кампаніі «Джэнерал мотарс» у штаце Нью-Джэрсі. Яны не маюць магчымасці не толькі расслабіцца, але нават перакінуцца словам, такія высокі тэмпы работы канвеера. Наўрад ці каму-небудзь удалася доўга вытрымаць гэты шалёны тэмп—не хопіць ні фізічных, ні маральных сіл.

Але вернемся да нашых Смітаў. Дапусцім, што яны толькі што ажаніліся. Маладажонам патрэбна кватэра. Колькі каштуе яна ў Нью-Йорку? За двухпакаёвую кватэру на ўскраіне трэба штомесяц плаціць 250—300 долараў, у цэнтры горада—не менш чатырохсот. Вядома, з даходамі Смітаў іх лёс—гарадская ўскраіна. Мара гэтага сямейства, як і тысяч іншых у Амерыцы,—абзавесціся ўласным домам, каб не залежаць ад домаўладальнікаў. Але самы танны дом для невялікай сям'і ў ваколіцах Нью-Йорка каштуе цяпер не менш як 30 тысяч долараў. Дзе ўзяць Смітам такія грошы? Адно з двух: прызнаць сваю мару нязбытнай або купляць дом у растэрміноўку.

Растэрміноўка вабіць амерыканца, яна рэкламуецца і па-

ИНФАРМАЦИОННАЯ МАЗАИКА

ИНФАРМАЦИОННАЯ МАЗАИКА

ЗЛЁТ САЛДАЦКІХ МАЦІ

У гэты дзень у адной з лепшых залаў горада Быхава сабраліся з усяго раёна на свой першы злёт салдацкіх маці. З дакладам «Абарона Айчыны — свяшчэнны абавязак кожнага грамадзяніна СССР» выступіў райваенком падпалкоўнік І. Ф. Краўцоў. Затым на трыбуну паднялася Галіна Цімафееўна Лагвіненка. З хваляваннем расказала яна, як гадавала і выхоўвала сына, рыхтавала яго да службы ў Савецкай Арміі. Усхваляванымі былі выступленні і многіх іншых удзельніцаў злёту. Па прапанове Марыі Рыгораўны Залатухінай, маці курсанта ваеннага вучылішча, аднадушна прынялі мацярынскі наказ воіну: «Дарагі сыночкі! Да цябе мой мацярынскі наказ! Ты стаў у рады абаронцаў Радзімы, замяніў у баявым страі тых, хто браў Зімя і ўзняў Сцяг

Перамогі над рэйхстагам. Усё, чым валодае сёння наш народ, у тваіх руках. Абараняючы багацце зямлі савецкай, ты абараняеш і мяне, сваю маці...»

«ЗРОБЛЕНА Ў ПОЛЬШЧЫ»

Больш двух майскіх тыдняў Паркавая магістраль сталіцы несла на сабе жывы чалавечы паток, які ўліваўся ў Палац спорту. Можна было зразумець мінчан: хіба застанешся абываемым да заклікаючых слоў, што палымнелі над Палацам: «Зроблена ў Польшчы». Гэта візітная картка выстаўкі польскіх экспартных тавараў, з якімі знаёмілі мінчан цудоўна

Цікавыя гульні праводзіць у дзіцячых садах горада Гродна аўтаінспектар Аляксандр Валынцінавіч Пазнякоў.
Фота А. Перахода (БЕЛТА).

даецца такім чынам, што яму здаецца, быццам ён у сілах мець і адну, і другую, і трэцюю рэч. Але за купленыя ў растэрміноўку рэчы трэба плаціць працэнты, ды і месячны ўзносы растуць па меры росту інфляцыі і дарагоўлі. У пагадзённым крэдыту Смітам трэба будзе выплачваць вельмі вялікую суму, яны фактычна трапяць у кабалу, увесь час будуць баяцца страціць работу, бо варта не ўнесці своєчасова чарговага ўносу, і ўсё, што набывалася гадамі, будзе бязлітасна адабрана. Запозычанасць па спажывецкаму крэдыту дасягнула ў ЗША велізарнай сумы—400 мільярдаў долараў. У Амерыцы каля 50 мільёнаў сем'яў. Гэта значыць, што кожная сем'я мае запозычанасць па гэтаму крэдыту ў сярэднім у суме 8 тысяч долараў.

Апрача растэрміноўкі, значную частку зароботнай платы з'ядаюць падаткі. Якіх толькі падаткаў тут няма! Апрача федэральнага ўрада, права ўстанаўліваць падаткі ў ЗША маюць улады кожнага штата і адміністрацыйнай акругі, муніцыпалітэты, гарадскія і сельскія ўпраўленні. Агульная колькасць адміністрацыйных адзінак, якія маюць у Амерыцы права ажыццяўляць падатковыя паборы з працоўных, перавышае 155 тысяч! У выглядзе падаткаў агульнафедэральнаму ўраду і мясцовым уладам працоўны амерыканец аддае штомесяц адну п'ятую свайго заробтку. Цяжар падаткаў, які і без таго дасягнуў рэкорднага ўзроўню, увесь час расце.

Так, нялёгка даводзіцца проста амерыканцу, накітавалі нашага Сміта. Дарэчы, як жыве гэтая маладая сем'я? Джэйн чакае дзіця. За права нарадзіць яго ў бальніцы трэба аддаць 500 долараў. Працуючая жанчына ў Амерыцы не заўсёды можа разлічваць на аплачваемы водпуск па цяжарнасці. Нядаўна сем работніц аднаго завода кампаніі «Джэнерал электрык» падалі на яе ў суд, бо ўладальнікі кампаніі адмовіліся прадаставіць ім такі водпуск. Калі мы пачнем гэта рабіць, заявілі прадстаўнікі «Джэнерал электрык», то выдаткі фірмы павялічацца на 4—12 мільёнаў долараў—на заводах кампаніі працуе звыш ста тысяч жанчын. «Сама думка, што даведзецца плаціць па цяжарнасці, выводзіць босаў з раўнавагі»,—пісала газета «Уол-стрыт джорнэл». Многія кампаніі проста звальняюць цяжарных жанчын.

Праводзіўшы мужа на работу, Джэйн Сміт ідзе ў прадуктовы магазін купляць харчы. На працягу трох месяцаў, што я пражыў у Нью-Йорку, мне таксама штодня даводзілася гэта рабіць. Звычайна я заходзіў у магазін фірмы «Гранд уніён». Магазіны гэтай фірмы лічацца не вельмі дарагімі ды і знаходзіліся побач з домам, дзе мы жылі. Спачатку я не вельмі звяртаў увагу на цэны тавараў, але хутка заўважыў, што яны мяняюцца вельмі часта. Яшчэ ўчора, напрыклад, батон італьянскага белага хлеба «лазара» каштаваў сорок сем цэнтаў, а сёння на папяровай упакоўцы з'явілася круглая чырвоная наклейка з новай цаной—50 цэнтаў. Літр малака стаў даражэй на два цэнты, а цана фунта ялавічыны падскочыла яшчэ вышэй—на цэлых пяць цэнтаў.

Словам, неўзабаве і я мусяў выкарыстаць параду адной нью-йоркскай газеты, якая ў мэтах барацьбы з інфляцыяй рэкамендуе пры куплі прадуктаў уважліва глядзець на цэны—«яны могуць мяняцца ў любы дзень». Ужо чаго-чаго, а недахопу ў розных парадах, мне здаецца, амерыканцы не адчуваюць. І ўсё ж адной, самай галоўнай парады не знойдзеш на старонках амерыканскага буржуазнага друку: што трэба рабіць, каб спыніць няспынны рост цэн?

Я ўжо гаварыў, што ў перыяд выбарчай кампаніі іншы раз усплывалі такія лічбы, якія афіцыйны Вашынгтон з радасцю трымаў бы за сямю замкамі. У адной перадвыбарнай лістоўцы я, напрыклад, прачытаў: за чатыры гады кіравання Ніксана сямейны бюджэт на харчаванне ў Амерыцы павялічыўся на 14,6 працэнта. Кошт ялавічыны ўзрос на 26,8 працэнта, свініны—на 17,1 працэнта. Плата за электраэнергію падскочыла на 18 працэнтаў. Каб спыніць рост інфляцыі ў краіне, урад ЗША пайшоў на надзвычайныя меры. Але яны не прынеслі жаданага эфекту. «Замарожванне цэн і зароботнай платы аказалася выгадным толькі вялікаму бізнесу,—гаворыцца ў пісьме, што атрымаў член палаты Л. Эспін ад жыхаркі штата Віскансін, які ён прадстаўляе ў кангрэсе ЗША.—Цэны на ўсе тавары першай неабходнасці выраслі, а зароботная плата засталася ранейшая. У нас дома ўжо некалькі месяцаў не было фруктаў, я не купляю цукерак або пячэння—мы не можам дазволіць сваім дзецям такую раскошу. Мы не просім ахвяравання або дабрачыннасці, мы хочам толькі работы, справядлівай зарплаты і зніжэння цэн, асабліва на прадукты харчавання... Калі ж нарэшце хто-небудзь прыслухаецца да рабочага чалавека, адзінай крыніцай даходаў якога з'яўляецца зарплата?»

Не ведаю, што адказаў кангрэсмен Эспін сваёй выбаршчыцы. Аднак якім бы ні быў яго адказ, ён не прынясе палёгкі амерыканскай гаспадыні, асабліва зараз, калі манаполіі дабіліся зняцця ўсялякіх урадавых абмежаванняў на павышэнне цэн.

Расказваючы тут аб жыцці сям'і сярэдняга амерыканца, я дагэтуль зыходзіў з таго, што наш радавы містэр Сміт мае працу. Ну а калі ён яе страціў? Што тады? Ці здолее ён пражыць на дапамогу па беспрацоўю, за якой, дарэчы, у Нью-Йорку звяртаецца кожны пяты жыхар? Аднойчы ў газеце «Нью-Йорк таймс» я прачытаў інтэрв'ю з прадстаўніком нью-йоркскай адміністрацыі па пытаннях сацыяльнага забеспячэння Дж. Шугарменам. Ён заявіў: «У выніку росту кошту жыцця за апошнія некалькі гадоў тыя, хто атрымлівае дапамогу, могуць задаволіць свае элементарныя патрэбы ў ежы і адзенні толькі на 75 працэнтаў». Але нават гэтыя жабрацкія падачкі, аказваецца, могуць быць прадастаўлены далёка не кожнаму. У Нью-Йорку, паведаміў Шугармен, да 27 працэнтаў заяў на атрыманне дапамогі адхіляецца ўладамі, і што павінны пасля гэтага рабіць няшчасныя ахвяры галечы і беспрацоўя, на што жыць—нікога не цікавіць...

В. МІХАЙЛАУ

ИНФАРМАЦИОННАЯ МАЗАКА

аформленыя экспазіцыі. Дзесяць тысяч квадратных метраў—плошча выстаўкі—давалі нагляднае ўяўленне аб сучаснай прамысловасці: прыгожы абутак, модныя сукенкі, тканіны розных расфарбовак і прызначэнняў і, зразумела, шырока вядомая і папулярная, далікатная і пахучая прадукцыя знаёмай маркі «Палена». Многіх зацікавілі бытавая тэхніка, газавыя пліты, свяцільнікі. Зручнасць пліт, прыгажосць прадметаў хатняга ўжытку, універсальнасць польскіх швейных машын паспелі ўжо ацаніць савецкія жанчыны.

З сапраўды польскім шармам былі прадстаўлены вырабы лёгкай і харчовай прамысловасці: прыгожы абутак, модныя сукенкі, тканіны розных расфарбовак і прызначэнняў і, зразумела, шырока вядомая і папулярная, далікатная і пахучая прадукцыя знаёмай маркі «Палена». Многіх зацікавілі бытавая тэхніка, газавыя пліты, свяцільнікі. Зручнасць пліт, прыгажосць прадметаў хатняга ўжытку, універсальнасць польскіх швейных машын паспелі ўжо ацаніць савецкія жанчыны.

Мэбля і халадзільнікі, мячы і тэрмаксы, лыжы і дзіцячыя веласіпеды атрымалі прызнанне шматлікіх наведвальнікаў выстаўкі, якая ярка і пераканаўча расказала аб плённым эканамічным супрацоўніцтве брацкіх сацыялістычных краін.

«Зроблена ў Польшчы». Выдатна зроблена!—гэта адзнака ўсіх наведвальнікаў.

КВЕТКИ НА ШЧАСЦЕ

Вясна—нялёгая, але прыемная пара для Валянціны Аляксандраўны Парамонавай з калгаса «Дружба» Смалявіцкага раёна. Усё сваё жыццё Валянціна Аляксандраўна захапляецца кветкамі. Яе нястомныя рукі кожны год вырошчваюць шматлікія гатункі флоксаў, гладыёлусаў, астр, нарцысаў, цюльпанаў. Займаецца яна і селекцыяй вярбіняў. Найбольш вядомыя гатункі—«Наташа Растова», «В'етнамка».

З вялікай любасцю складае Валянціна Аляксандраўна кожны год кампазіцыі кветак на раённую выстаўку. Яны заўсёды карыстаюцца вялікім поспехам. Летась, у юбілейны год, усім спадабаліся яе кампазіцыі «50 год СССР», «Лясная песня», «Лебядзінае возера».

М. БЕЛЬСКИ

Падабаецца пакупнікам прадукцыя Аршанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. У ліку лепшых работніц прадпрыемства—вышывальшчыца Ядвіга Сякацкая.

Фота М. Хутарэцкага. (БЕЛТА)

Фота У. Вяхоткі.

Саўгас «Слоні́мскі» ганарыцца многімі сваімі жанчынамі—даяркамі, свінаркамі, паляводамі. А нядаўна новую прафесію асвоілі жанчыны: сталі механізатарамі. Саўгас арганізаваў у сябе філіял сельскага прафесійнага тэхнічнага вучылішча. Шэсць жанчын, дарэчы, розных узростаў, на выдатна здалі экзамены і селі за руль трантара. На здымках: звенявая жаночага звяна механізатараў Валянціна Уладзіміраўна Ганевіч (верхні здымак), трантарысткі Марыя Блашко, Ганна Снітко, сакратар парткома саўгаса Кацярына Высоцкая, Вольга Іванько, Валянціна Ганевіч і Вольга Суцько.

БЫВАЮЩЬ

«Людзі, будзьце чалавечнымі! Гэта ваш найпершы абавязак».

[Жан-Жак Русо]

Зноў і зноў чытаю пісьмо Ніны Гурэцкай з вёскі Зацішша Пухавіцкага раёна і не магу паверыць... Мы прызвычаліся, што былы хворы звяртаецца ў рэдакцыю, каб выказаць шчырую ўдзячнасць доктару, сястры, нянечцы, якія праявілі да яго столькі сардэчнасці, спагады, спачування. І нібы дысанс — гэтае пісьмо...

Жанчына прыехала ў Мінск па справах. Раптам адчула сябе кепска. Выклікалі «хуткую дапамогу». Устанавілі — гіпертанічны крыз. Ужылі тэрміновыя меры, паклалі ў абласную бальніцу. Праз дзень-два ёй стала крыху лягчэй. Вось толькі тэмпература павысілася і забалеў живот. Але на гэта не звярнулі асаблівай увагі.

На пяты або шосты дзень, калі тэмпература падскочыла за 39 градусаў, хворая пачала настойваць (яна піша: «падняла шум»), каб запрасілі неабходных спецыялістаў і прынялі нейкія меры. «Але замест гэтага, — чытаю ў пісьме, — загадчыца неўралогічнага аддзялення мяне аблаяла і выпісала ў Пухавіцкую бальніцу».

У Пухавічах хоць і неахвотна, але прынялі. Толькі назначэнняў ніякіх не зрабілі. Назаўтра, у нядзелю, хворая папрасіла дзяжурнага ўрача — а дзяжурнага якраз лечачы ўрач Соф'я Міхайлаўна Нікалайчык — пглядзець яе. «Яна падышла, глянула на мяне і кажа з усмешкай: «Няма чаго прыдурвацца!»

І Ніна, наплакаўшыся, у той жа дзень пакінула бальніцу, паехала дадому разам са сваячкай, што прыйшла яе праводаць. А праз чатыры дні трапіла ў Мар'інагорскую аб'яднаную гарадскую бальніцу: прывезлі на «хуткай дапамозе». І там праапэрыравалі — у яе аказаўся абсцэс... Праз паўтара месяца жанчына сабралася з сіламі і напісала пісьмо ў рэдакцыю. У ім і ўдзячнасць мар'інагорскім урачам за дапамогу, і крыўда на тых, каму ў нейкі момант, напэўна, здардзіла пачуццё спагады, суперажывання. Пачуццё, якое таксама, як і добрае слова, лечыць хворага.

Як тут не адкласці ўбок усе свае справы, усе іншыя пісьмы і не паспяшацца да чалавека! Знайшла я Ніну Гурэцкую зноў у Мар'інагорскай бальніцы. Яе праапэрыравалі яшчэ раз. Сяджу ля ложка і слухаю горкі расказ: ужо больш як дваццаць гадоў хварэе. Дзесяць поласцевых аперацый. А цяпер вось абсцэсы...

Нават урачы здзіўляюцца, адкуль яшчэ бяруцца сілы, як вытрымліваюць нервы. Спачуваюць, стараюцца хоць чым-небудзь палегчыць пакуты. Але як балюча раніць неасцярожнае, а тым больш крыўднае слова. Тое, што вырвалася ў маладога неўрапатолога Пухавіцкай участкавай бальніцы Соф'і Міхайлаўны Нікалайчык. І тое, што, не падумаўшы, кінула загадчыца неўралогічнага аддзялення Мінскай абласной бальніцы Яніна Маркаўна Данілава.

Праўда, цяпер Соф'я Міхайлаўна каецца, што не назначыла Гурэцкай што-небудзь абязбольваючае і з гатоўнасцю выпісала хворую нават у выходны дзень. Яніна Маркаўна таксама спрабуе знайсці нейкія апраўданні.

Гартаю гісторыю хваробы ў абласной бальніцы і здзіўляюся: былі ўжыты ўсе меры, каб вывесці жанчыну з гіпертанічнага крызу. Яе пасцелі пабывала шмат спецыялістаў. Зроблены даследаванні, назначан цэлы комплекс лячэння. Але амаль ніхто не насцярожыўся, што тэмпература рэзка павысілася, вызначыліся некаторыя змены ў аналізе крыві, усё больш настойліва скардзіцца хворая на боль. Хірург Нікіфар Сцяпанавіч Лупіновіч, праўда, рэкамендаваў некалькі дзён паназіраць за ёй. Але назаўтра яе выпісалі з тэмпературай 38,7. Няўжо яна сапраўды сама захацела ў Пухавіцкую участкавую бальніцу, як гэта спрабуе растлумачыць Яніна Маркаўна? Няўжо і Нікіфар Сцяпанавіч Лупіновіч у гісторыю запісаў «паназіраць» і тут жа даў згоду выпісаць? Ці праўда, што ў рэспубліканскай клінічнай бальніцы, куды быццам званілі аб пераводзе хворай, сказалі — лепш у Пухавічы?

Знайсці адгаворку, мусіць, лягчэй, чым зразумець, якую маральную траўму наносіць чалавеку, пра якога ўжо і так «паклапацілася» хвароба.

ЖА АНАМАЛІ...

Не заўсёды ўдаецца адразу ўстанавіць дакладны дыягназ, тым больш, калі ў хворага чалавека іх некалькі. Яшчэ цяжэй прадухіліць або ліквідаваць каварнае захворванне. Ніна Гурэцкая ведае, як стараліся дапамагчы ёй і ў інстытуце імя Н. В. Скліфасоўскага ў Маскве, і ў інстытуце ўдасканалення ўрачоў у Ленінградзе, і ў абласной бальніцы ў Кіеве, і ў рэспубліканскай клінічнай бальніцы ў Мінску.

«Я не бяруся судзіць урачоў, — пісаў адзін выдатны хірург, — калі яны прыстойныя людзі. Бо вельмі не проста пабудаваны чалавек. Столькі варыянтаў адной і той жа хваробы, столькі спалучэнняў! А мы, на жаль, не заўсёды можам чакаць і разбірацца ў спакойнай абстаноўцы. У экстранай сітуацыі час супраць нас. Паспрабуйце к канцу ночы, пасля бесперапыннага стаяння за аперацыйным сталом, знайсці самае блізкае да ісціны рашэнне. Але вельмі важна, каб было жаданне, спачуванне, поўнае выкананне свайго абавязку...»

Такое жаданне, безумоўна, было ў многіх урачоў, якія лячылі Ніну. Шкада толькі, што тыя, пра каго яна піша, кідаюць ценю на сваіх калег. Цяжка паверыць, што прафесар Іван Баніфацэвіч Аляшкевіч з рэспубліканскай клінічнай бальніцы або загадчык хірургічнага аддзялення Валянцін Іосіфавіч Фёдораў адправілі б хворую ў Пухавічы, нават не ўстанавіўшы новага праяўлення яе хранічнай хваробы.

Івану Баніфацэвічу няёмка было гаварыць пра гэта. Можна таму ён і пачаў расказаць, якая гэта складаная і цікавая навука аб уземаадносінах урача і хворага — дэанталогія. Колькі фізічных і псіхічных анамалій — інакш кажучы, адступленняў ад нормы цягнуць за сабой бясконцыя хваробы. Змены ў характары, у цэнтральнай нервовай сістэме. Часам нават і ва ўрача нервы не вытрымліваюць.

Што ж, з гэтым можна пагадзіцца. У клініцы вядомага куйбышаўскага прафесара А. М. Амінева, якога Іван Баніфацэвіч успомніў у размове, — былі калісьці армейскія хірургамі на адным фронце. — Я бачыла такую хворую. Маладая жанчына перанесла трыццаць шэсць аперацый! Урачы вось гэтак жа дзівіліся, адкуль у яе бяруцца

сілы. На ранішняй планёрцы Аляксандр Міхайлавіч па тварах дзяжурных адгадваў, што Раі зноў было дрэнна. Але калі хто-небудзь заікаўся, што трэба было б яе выпісаць, — бо гэта ж клініка, а не ўчастковая бальніца, — ён уздыхаў: «Галубчык, чалавек перанёс столькі аперацый. Хто б змог...»

І, сустрэўшы хворую ў калідоры, ён часам гаварыў: «Рая, Юлечка, пытаўся пра вас». Юлечка — гэта яго ўнучка. Аляксандр Міхайлавіч ведаў, як цяжка хвораму чалавеку ўдалечыні ад дому, і час ад часу запрашаў Раю ў сваю сям'ю на выхадны дзень, а то дазваляў схадзіць з кім-небудзь у кіно ці проста ў горад.

— Раздурый яе шэф, — гаварылі некаторыя ўрачы. — Таму з ёй так цяжка.

А калі потым ён чытаў на перадсвяточнай планёрцы Раіны віншаванні, ва ўсіх вочы цяплелі — нікога не забыла!

Колькі такіх эпізодаў было, мусіць, і ў Івана Баніфацэвіча Аляшкевіча! Вось і нядаўна чытала ў «Вячорцы», як шчыра дзякуе яму былы пацыент за сваё выздараўленне. Бачыла, з якой надзеяй і даверлівасцю глядзяць на яго хворыя. Ведаю, як цяжка застаць прафесара на месцы — часцей за іншых ляціць ён у любы раён рэспублікі кансультаваць то аднаго, то другога цяжка хворага. І ў Мар'іну Горку гатовы хоць сёння паехаць, каб паглядзець, як там лечаць Ніну Гурэцкую. Вось толькі не ўхваляе ён яе зварот у рэдакцыю і маё жаданне вынесці гэтую размову на старонкі часопіса.

— Гэта нічога не дасць, толькі выкліча недавер да ўрачоў...

Недавер? Але ж мы і вядзем гаворку для таго, каб кожны ўрач даражыў тым, што давярае яму чалавек — сваё жыццё, і каб нават выпадковыя хібы аднаго з іх не кідалі ценю недаверу на ўсіх.

А можа і сапраўды не варта было б пра гэта гаварыць, калі б у рэдакцыю не паступіў новы сігнал. Выпадак зноў-такі нетыповы, але...

У сераду Пятру Міхайлаву споўнілася б дваццаць шэсць гадоў. Сябры збіраліся на дзень нараджэння, а прыйшлі... на пахаванне. Пазаўчора раніцай ён спышаўся на працу — быў сантэхнікам у пятым будаўнічым трэсце. Але штосьці закружылася галава, пацямнела

ўваччу. Прылёг на ложка. І самлеў. Жонка бягом у 21-ю паліклініку, што па вуліцы Філатава ў Мінску. Добра, што побач, толькі дарогу перабегчы. Адразу — у рэгістратуру.

— Хутчэй урача на дом... Муж непрытомны ляжыць. Памажыце...

Памаглі — пазванілі ў хуткую дапамогу. Жанчына прыбегла дадому — мужу яшчэ горш. Зноў — у паліклініку.

— Ну, калі ласка, паклічце з кабінета хоць якога-небудзь урача, я ўпрашу яго, гэта ж побач...

Потым яшчэ раз прыбегала. Праз паўгадзіны прыехала хуткая дапамога. Але было позна. Крывяны ціск выйшаў з нормы. Сэрца не справілася...

Магчыма, яно не справілася б і ў прысутнасці ўрача. Але як крыўдна, што ў крытычны момант нікога не аказалася побач, хоць зусім блізка былі і ўрачы і сёстры.

Мусіць, можна было б прывесці шмат прыкладаў, калі людзі ў белых халатах кідаліся на дапамогу і вырывалі чалавека з рук смерці, аддавалі яму сваю кроў, па сутках не спалі і не бачылі ў тым нічога незвычайнага. Проста яны сумленна выконвалі свой абавязак, верныя прысязе савецкага ўрача. Толькі хіба ўдаве Пятра Міхайлава ад гэтага лягчэй? У цяжкую хвіліну яна твар у твар сутыкнулася з раўнадушнасцю.

— Але ж гэта рэдкая анамалія, — запярэчаць медыкі.

Сапраўды, рэдкая. Сама не веру, што чалавек, якога мы з любоўю называем доктарам, можа абыякава абмінуць параненага ў дарожнай катастрофе, бо ў доктара сёння выхадны дзень. Што прыехаўшы па выкліку ў сям'ю, дзе хварэюць на грып, ён паглядзіць адну хворую, а другой скажа, не зірнуўшы: «Прымай тое самае».

Памятаю, як сама некалі пераехала ў Мінск і расхварэлася. Сябры занепакоіліся, выклікалі ўрача. Прыйшла Анастасія Яўгеніўна Кульбіцкая. Паглядзела, паслухала, выпісала рэцэпт. А назаўтра зноў пастукалася ў дзверы: «Увесь вечар было такое пачуццё, быццам штосьці ўпусціла, прагледзела, недапыталася».

Мінула шмат год. Сустрэчы з урачамі былі і потым. І хоць я заўсёды радавалася, што мне, мусіць, шанцуе не толькі на

добрых спецыялістаў, але і на харошых людзей, Анастасію Яўгеніўну ўспамінаю з асаблівай цеплынёй. Бо яна першая пераканала мяне ў тым, што для сапраўднага ўрача лёс хворага зусім не абыякавы.

Супастаўляючы гэта з сігналамі, што раздаліся ў рэдакцыі, разумееш, якую рацыю меў вядомы рускі лекар М. Я. Мудроў, падкрэсліваючы, што пасрэдны ўрач менш карысны, чым шкодны. Будучых урачоў пераконваюць у гэтым са студэнцтва. Летась якраз была ў дэканате лячэбнага факультэта Мінскага медыцынскага інстытута, калі туды прыйшоў убелены сівізнай чалавек. З-за пропуску лекцыі яго нага пляменніка не дапусцілі да экзаменаў і пакінулі паўторна на шостым курсе. І чалавек упрошваў дэкана:

— Маці ў яго хворая, не перанясе гэтага...

— Хворая, кажаце, — уздыхнуў Вадзім Рыгоровіч Астапенка. — А вось ці пайшлі б вы самі або яго маці да такога ўрача-недавуцкі? Ці даверыліся б яму?

Чалавек апусціў галаву. А прафесар ціха паўтарыў тое, што, мусіць, неаднойчы гаварыў студэнтам:

— Можна быць дрэнным пісьменнікам, слабым мастаком, бяздарным акцёрам, але злачынна быць дрэнным урачом. Ён можа стаць міжволі забойцам... Разумеце?

Учора я пазваніла прафесару Астапенку і спыталася, чым жа закончылася тая размова.

— Пляменнік таго дзядзькі паўторна праслухаў лекцыі шостага курса, і цяпер мы за яго больш спакойныя. Днямі прынясе клятву Гіпакрата...

Паклала трубку і падумала: вось каб гэтак патрабавальна не толькі вучылі, выходзілі, а і адбіралі кожнага будучага ўрача па найлепшых чалавечых якасцях — такіх, як чуласць, спагадлівасць, маральная прыწყывасць! Можна тады і не трэба было б весці сёння гэтую гаворку. Бо толькі харошы чалавек можа стаць добрым урачом. У такога чалавека і хочацца верыць.

...І зноў прыйшла рэдакцыйная пошта. Пісьмы, пісьмы... Сярод іх — і падзякі ўрачам. Аж на душы лягчэй.

А. ЗАХАРЭНКА

Мал. К. Ціхановіча.

ВЕРНОЎСЦЬ

Барыс НІКАНОВІЧ

Апавяданне

На класную гадзіну я запрасіла бацьку Вовы, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны. Гэты немалады чалавек, як ён сам сказаў, быў з сынам «на роўных». Яны аднолькава захапляліся футболам і хакеем, разам рабілі шпакоўні, кармушкі для птушак, малявалі, любілі далёкія паходы. Адночы ездзілі на Украіну, прайшлі па тых месцах, дзе ў гады вайны бацьку давялося ваяваць. Пакланіліся брацкім магілам, усклалі кветкі.

А цяпер былы гарматны майстар расказваў таварышам сына:

— Вайна, дзеці, — гэта як жудаснае страшыдла, усё знішчала: і людзей, і метал.

Дзеці ўважліва слухалі. І раптам...

— Тата! А ты раскажы, як з «тыграм» сустрэўся.

Усе павярнуліся да Вовы.

Бацька ўсміхнуўся:

— Гэта так фашысты танкі свае называлі. У іх яшчэ былі «пантэры», «фердынанды»...

Пасля гутаркі дзеці абступілі бацьку Вовы, а сам Вова стаяў убаку і назіраў.

— Чаму ж ты не падыдзеш? — пытаюся.

— Няхай дзеці паглядзяць узнагароды,

я ж бачыў. А «Чырвоную Зорачку» яму за той танк далі, — удакладніў Воўка.

З таго самага дня Воўка-непаседа вырас у вачах аднагодак. Жыццё бацькоў было і яго асабістым багаццем. Ён думаў і гаварыў пра іх з дзіцячым захапленнем. А цяпер і яго таварышы ведалі, які ён багаты. Яго мама працуе на заводзе разам з бацькам. Вова пра яе пісаў у сачыненні — пра яе партрэт, што красуецца на заводскай Дошцы гонару.

— У размовах з іншымі бацькамі я часта прыводзіла ў прыклад гэтую рабочую сям'ю, дзе велізарнай выхаваўчай сілай стала высокае пачуццё фамільнай, сямейнай гордасці.

Вось тата скардзіцца:

— Няма ў сына імкнення да працы, нічым не цікавіцца...

— А вы? Ці спрабавалі вы абудзіць у ім гэтую цікавасць? — дапытваюся.

— Чым жа гэта я магу яго зацікавіць?

Але я дакладна ведаю: мой субсяседнік — выдатны токар. На заводзе яго ў прыклад ставяць. Там і яго брат працуе з двума сынамі. Цэлая дынастыя. А ён сядзіць, збедніўшыся: «Я — што? Працую. Мая вахта — ля станка. Вось яму —

Сёння нядзеля. За акном — шэрая раніца. Па ўсім відаць, што ўжо недзе каля дзесятай, ды ўставаць не хочацца. Але не хочацца — не тое слова. Я знарок раблю выгляд, што сплю, бо варта мне толькі ўстаць, як падхопіцца Лёнька, мой старэйшы, а за ім, нібы па камандзе, і Паўлік. Лявон ужо ў чацвёртым. Вучыцца яму нялёгка, ды і свабодны дзень у хлопца ўсяго адзін на тыдні, не так, як у бацькоў. І што яны там думаюць, гэтыя школьныя начальнікі? Няўжо дзіцяці лягчэй працаваць, чым нам, дарослым? Не разумею. Малодшы, Паўлік, ходзіць у садзік. І яго ў буднія дні рана падымаем з пасцелі. Таму ў выхадны мы з жонкай даём дзецям спаць колькі хочучь.

Але чую, як у другім пакоі прытворна ўздыхае Лёня, а затым басанож шлёпае па падлозе, спадзеючыся, што я строга прыкрыкну на яго:

— А тапкі? Зараз жа абуйся!

Я маўчу і прыкідваюся, што сплю. Сын ціхутка падыходзіць да майго ложка і падазрона ласкавым, пакорлівым голасам цягне:

— Тата, ты ж абяцаў...

— Цішэй. Паўліка разбудзіш. Лепей яшчэ паспі, — кажу я, стараючыся паказаць сыну, што я зусім забыўся на сваё абяцанне.

Лёнька незадаволена шморгае носам і ідзе на кухню. Ён яўна пакрыўдзіўся. Што ж, трэба выконваць абяцанне.

Неўзабаве мы з Лявонам ужо на вакзале. На худзенькім тварыку сына свеціцца радасць, і я міжволі ўсміхаюся яму. У руках Лёні невялікі старэнькі чамаданчык.

Электрычка набіта бітком. Ледзьве знаходзім месца ў перадапошнім вагоне. Лёнька кладзе чамадан на калені, час ад часу асцярожна прыадчынае вечка і зазірае ў чамадан. Я разумею, у чым тут справа: Лявону хочацца, каб тыя хлопцы, што сядзяць насупраць, зацікавіліся змесцівам чамаданчыка. Але яны заняты сваёй гутаркай, і Лёня, не дачакаўшыся іх увагі, адварочваецца да акна.

Праз гадзіны паўтары мы выходзім. Я закурваю, а Лёня нецярпліва чакае. Затым кіруемся да недалёкага ўзлеску.

— Тата, а з каго пачнем? — пытае Лявон. — Можна, Гулюшку першай выпусцім? Пабачым, што будзе.

Я згаджаюся і дастаю з чамаданчыка беласнежную птушку. Гэта галубка з пароды паштовых, ці, як называюць іх у нашым горадзе, ганцоў. Колькі хвілін трымаю яе ў далонях, даючы аглядзецца, а затым лёгенька падкідаю ў паветра.

Як зачараваны, сочыць Лёнька за палётам птушкі. А яна павольна забірае ўсё вышэй і вышэй, апісваючы правільныя кругі. Гулюшцы ўсяго паўгода, яна вывелася ў мяне на балко-

дык ёсць што пра сябе расказаць». І называе прозвішча вядомага ў раёне Героя Сацыялістычнай Працы.

— А герой — таксама токар, як вы, — заўважаю я.

Фамільная гордасць... Памяць мая захоўвае словы, пачутыя ў дзяцінстве: «Мы — Бяседзіны!» А Бяседзінымі была ледзь не ўся вёска. Добрае, працоўнае сялянскае прозвішча... Тады для мяне гэтыя словы гучэлі як «мы — савецкія...» Мусіць, з палёнак у бяседзінскіх дамах выходзіла пашана да працоўнага чалавека, уменне бачыць тое, што ўпрыгожвае не аднаго чалавека, а ўсю дынастыю.

Быў на пачатку маёй педагогічнай практыкі такі выпадак. Да мяне на ўрок прыйшоў дырэктар школы. Спалохалася ж я... Раскрываю журнал, а прозвішчаў не бачу. Усё злілося ад хвалявання. Называю першае, што падвярнулася на памяць. Бачу ўсмешлівы тварык хлопчука-завадатара, які больш за ўсіх прыносіў мне клопатаў. На яго твары так і напісана: «Ага, папалася! Не ўсё тут табе камандаваць!»

Не памятаю, як называлася тэма ўрока, але звязана яна была з перамогамі ў гады грамадзянскай вайны.

не і да гэтага часу беспамылкова знаходзіла дарогу дамоў толькі ў горадзе. Як жа яно будзе цяпер?

Галубка ў яўнай разгубленасці. Яна кружыць над станцыйнымі будынкамі, шукаючы сваю галубятню, але навокал усё незнаёмае, чужое.

— Пара, а то як бы не зблудзіла, — кажу я і кідаю ўверх Гусара.

Гусар — брат Гулюшкі. Так празваў яго Лёня за франтаваты выгляд. Гулюшка, якая набрала ладную вышыню, склаўшы крылы і рассякаючы паветра, падае ўніз. Вось яна параўнялася з Гусарам і паляцела з ім у пары. І ўсё ж у галубоў няма вернага арыенціру, па якім яны маглі б вызначыць свой шлях. Яны мітусяцца, кідаюцца з боку ў бок і зноў вяртаюцца да станцыйных будынкаў.

Наступіла чарга Вернага і Скрамніцы, бацькоў, вопытных летуноў. Зрабіўшы паўкруга над станцыяй, птушкі даганяюць Гусара і Гулюшку і вядуць, вядуць іх прама на ўсход, да нябачнага роднага горада.

Уся чародка неяк падабралася, пастроілася, рухі птушак імклівыя і эканомныя. Ніводнага лішняга ўзмаху крыла, ніводнага лішняга круга.

Мы з Лёнем глядзім услед нашым выхаванцам, пакуль яны не знікаюць у блакітнай смуге.

У электрычцы Лёня супакойваецца, заціхае, думае пра нешта сваё. Думаю і я...

Гэта здарылася мінулым летам. Жылі мы тады на ўскраіннай вулачцы, дзе ў беспарадку тоўпіліся драўляныя домікі з садочкамі і вярцінямі пад вокнамі. Аднойчы, вяртаючыся з работы, я падышоў да купкі людзей, што стоўпіліся на бруку.

Ламалі дом. Замурзаныя хлопцы лоўка арудавалі на страсе, скідаючы на зямлю пакрытую ядавіта-зялёным мохам шчэпку, напаўзгніўшыя кроквы і дошкі. Цікаўныя глядачы гадалі, што збудуюць на гэтым месцы. Адны ўпэўнена заяўлялі, што тут будзе стаянка аўтамашын, іншыя гаварылі, што па плану, які нібыта бачылі сваімі вачыма, тут пабудуюць станцыю хуткай дапамогі.

Але не гэта затрымала маю ўвагу. Над амаль ужо разбуранай страхой кружылі шэсць бялюткіх галубоў. Напалоханыя, разгубленыя птушкі шукалі і не знаходзілі сваю галубятню. Яны не разумелі, што адбываецца, яны нібы здзіўляліся, чаму гэтыя чужыя людзі бураць іх роднае гняздо.

Так працягвалася да вечара. Вечарам ад дома застаўся толькі груд ламачча.

Знясіленыя птушкі паселі на яблыню. Мяне здзівіла гэтая любасць галубоў да свайго гнязда. Я ведаў, што хатнія галубы ніколі не садзяцца на дрэвы. Але гэтыя — гэтыя здрадзілі

свайму прыроджанаму інстынкт і засталіся начаваць на дрэве, што расло побач з тым домам, дзе яшчэ раніцою быў і іх дом.

З таго часу я амаль штодзень заходзіў паглядзець на іх, прыносіў корм, ды галубы нават не глядзелі на яго. Днём яны кудысьці адляталі, а нанач нязменна вярталіся да знаёмага месца. Неўзабаве іх стала чацвёра, затым засталася толькі двое. Я здагадаўся, што маладыя птушкі знайшлі сабе новых гаспадароў, а старыя не змаглі гэтага зрабіць. Іх замілаванасць да роднага гнязда, вернасць яму былі мацнейшыя за голад.

Надышла зіма. Вецер агаліў яблыні, накідаў на іх камякі снегу, але па-ранейшаму вечарамі пара белых птушак самотна тулілася на яблыневай галіне.

Хто быў гаспадаром галубоў? Чаму ён пакінуў іх? Што з ім здарылася? Пытанні гэтыя мучылі мяне. Я зайшоў у дом насупраць, каб знайсці адказ на іх.

Адчыніў мне хударлявы стары ў форменнай тужурцы чыгуначніка.

— Чые галубы, пытаеш? А жыў там адзін, Генкам звалі. Някепскі быў хлопец, ды і кабеціна яго як быццам нішто сабе. Толькі вось бяда — звіннуўся. Запіў крэпенька, а там і з работы прэч. У іншых месцах таксама доўга не трымалі. Вось ён і падаўся кудысьці на Поўнач. Кінуў жонку, старога бацьку. Стары памёр, а Клання — Генкава жонка — пажыла ды і паехала да родных у вёску.

Я падзякаваў старому і выйшаў. Крыўдна і балюча было і за Генку, і за Кланю, і за Генкавых галубоў...

...Стары чыгуначнік знайшоў мяне праз тыдзень.

— Ты, мілы чалавек, відаць, гэтымі галубамі зацікавіўся. Прынёс іх, бяры на здароўе. Як, кажаш, злавіў? Дык жа знясілелі зусім, я раніцою выйшаў, а яны ледзь трапечуцца на снезе.

Так з'явіліся ў мяне дзве галубіныя душы — Верны і Скрамніца. Хутка нам далі новую кватэру, і я забраў змучаных птушак з сабою. Знаёмы сталар зрабіў на балконе галубятню. З таго часу і живуць.

Пасля нашых нядзельных п'ездак першым заўсёды ўбывае ў дом Лёнька. Вось і сёння ён імчыць па лесвіцы, урываецца на балкон, правярае галубятню і крычыць:

— Вярнуліся! Усе вярнуліся!

І мне радасна, што галубы палюбілі мой дом і лічаць яго сваім. Праўда, іншы раз Верны і Скрамніца знікаюць на гадзіну-другую. Куды яны лётаюць? Думаю, што яны не забылі сваю старую галубятню, стары дом, знаёмыя яблыні каля яго, свайго ранейшага гаспадара.

Дзе ты, Генка? Твае галубы чакаюць цябе. А можа і не толькі яны.

— А мой дзядуля таксама ваяваў, — звонка аб'явіў хлопчык на ўвесь клас. — Быў байцом Першай коннай.

— Вельмі добра, кажу, што ў цябе такі дзядуля. Ты нам пра яго калі-небудзь раскажаш.

Але хлопчыку не захацелася «калі-небудзь». Падбздэраны ўвагай сяброў, ён пачаў расказваць, якім удалым разведчыкам-кавалерыстам быў яго знатны дзед, як хадзіў ён па тылах белякоў, як чырвоныя разведчыкі «па-ціхаму» узялі ў палон галоўнага беляка...

Клас заціх. Я і сама забылася, што на задняй парце сядзіць дырэктар, што ў мяне ёсць план урока, які абавязкова трэба выканаць. Я бачыла толькі таго смяшлівага хлопчыка.

На так званы «аналіз урока» я ішла як на суд. Вынік быў няўцешны: дарэмна патраціла час, выйшла за рамкі плана. Я тады, грэшнай справай, і сама так думала. Толькі праз шмат гадоў як след ацаніла той выпадак. Вельмі павучальным застаўся для мяне расказ таго гарэзлівага вучня.

Тады, выйшаўшы са школы, я ўбачыла ля пад'езда амаль увесь свой клас. Дзеці акружылі мяне, у іх поглядах я ўлавіла спачуванне: «Дасталася, мусіць!» Я нечакана для самой сябе прапанавала: «Пайшлі да Мішавага дзядулі!»

Усе пайшлі. Усе разам слухалі легендарнага дзеда. Гэта былі крупінкі самога

жыцця, захапляючага і гераічнага, тое, што не заўсёды знойдзеш у скупых радках падручніка. Я была рада, што гордасць адной сям'і становіцца гордасцю ўсіх маіх дзяцей.

У кожнай сям'і, напэўна, ёсць чалавек, якім можна было б ганарыцца, пра якога ёсць што расказаць дзецям, унукам і праўнукам. У іншым мяцежным продку — цэлая эпоха... Мы тлумачым, укладваем у дзіцячыя галовы звесткі пра тую даўно мінулую эпоху, а яны і не ведаюць, што прыгоннае права — гэта юнацтва прадзеда, а рабочыя забастоўкі, падпольныя сходкі, турмы, шыбеніцы — гэта не толькі сачыненні Радзішчава, Пушкіна, Горкага — гэта тое, праз што прайшлі татаў бацька, маміна маці...

Але іншы раз зусім не трэба зазіраць у мінулае стагоддзе, каб абудзіць у дзецях павагу да подзвігу старэйшых.

— Ну, што можна расказаць пра маю маму? — з іроніяй пытаецца мая вучаніца. — Каструлькі, авоські... Яна ж хатняя гаспадыня!

І раптам гэтая хатняя гаспадыня паўстае для дзяўчынкі ў іншым святле. У дзень яе нараджэння прыйшлі госці, былыя сябры па працы. За сталом было шумна. Наперабой успаміналі, як у гады вайны па пуцёўцы камсамола зусім яшчэ юнымі прыйшлі на завод, як працавалі, не выходзячы з цэхаў па двое і трое сутак, — так было трэба для фронту.

За гэтую працу многія былі ўзнагароджаны медалямі. У іх ліку і мама...

— Так, так, — сціпла ківала яна галавой, стараючыся быць як мага больш непрыкметнай. А потым аднекуль з шафы вынялі медаль. Пад апладысменты сяброў маці прыкалола яго на святочную кофтакку, і сама заблішчэла нейкай нябачанай дзецьмі ўсмешкай. Вось так «за каструлькамі і авоськамі» ўбачылі дзеці сапраўдную маму. Даведаліся: каб не траўма, атрыманая ёю на заводзе, яна б і зараз там працавала, як працуюць яе сяброўкі.

А расказаць пра гэта дзецям ёй неяк не прыходзіла ў галаву.

Пачуццё гордасці за сваё прозвішча, за сваю радаслоўную... Выхаванне гэтага пачуцця — абавязак кожнай сям'і. Трэба толькі, каб гэтае выхаванне не ператварылася ў зло, каб маладыя людзі не гаварылі: «Паспрабуй мяне крануць! Будзеш мець справу з маім старэйшым братам». Каб не фанабэрыліся: «А вы ведаеце, хто мой бацька!» Будзе дарэчы спытацца ў такіх: «А вы хто? Як падтрымліваеце гонар свайго прозвішча? Ці варта вы яго насіць?»

Добра, калі маладому чалавеку ёсць што адказаць. Значыць, выходзіць яго сям'я ў добрых традыцыях, а не Іванам, які не памятае сваяцтва.

Закон—значыць справядлівасць. Гэта дэвіз работнікаў нашага правасуддзя. Аўтар запісак, якія прапануем сёння чытачам,—першы намеснік пракурора рэспублікі заслужаны юрыст рэспублікі Пётр Вікенцьевіч Дудкоўскі шмат гадоў строга і няўхільна служыць гэтаму дэвізу.

Служыць справядлівасці—гэта значыць абараніць невінаватага. Служыць справядлівасці—гэта значыць пакараць вінаватага... Загінуў чалавек. Упарта, дзень за днём, а калі трэба, то і месяц за месяцам дзесяткі спецыялістаў самай высокай кваліфікацыі высвятляюць, чаму і як гэта адбылося, хто злачынец.

...На пісьмовы стол пракурора трапіла новая справа. Далёка ад роднага дома, у грузінскім горадзе Кутаісі, трагічна загінула дачка даяркі з калгаса „Савецкая Беларусь“ Камянецкага раёна Ліда Сачык. Чаму? Хто вінаваты?

Пра гэта і раскажваюць запіскі пракурора.

ПАД МАСКАЙ АХВЯРЫ

П. ДУДКОЎСКІ

СТУК УНАЧЫ

Ён раздаўся ў цішыні паўднёвай начы так неспадзявана і рэзка, гэты стук, што суседзі ў момант паўскоквалі з ложкаў і кінуліся адчыняць дзверы. Не паспелі спытацца, што здарылася, як той, хто стукаў у дзверы, усхвалявана паведаміў сам:

— Няшчасце... У нас здарылася няшчасце. Ліда перарэзала сабе вены. Вось пачытайце, яе пісьмо!

Хто тут стане чытаць пісьмо! Усе кінуліся ратаваць чалавека. А ён, усё з тым жа пісьмом у руках, пабег яшчэ да адных дзвярэй, падняў з ложка яшчэ адну суседку.

— Хутчэй! Няшчасце... Дапамажыце... Вось пісьмо...

Суседка на хвіліну заглянула ў пакой і кінулася да бліжэйшага тэлефона—выклікаць хуткую дапамогу. Пакуль жанчыны разгублена мітусіліся ў маленькім пакойчыку, дзе ляжала на падлозе Ліда, яе муж стаяў побач і бясконца паўтараў адно і тое ж пытанне:

— Чаму яна гэта зрабіла? Чаму?...

Прыехала хуткая дапамога. Урач падышоў да Ліды, узяў яе руку, прыклаў вуха да сэрца.

— Позна. Нам тут рабіць няма чаго. Выклікайце міліцыю.

...Шмат месяцаў мінула ад той начы. Старонка за старонкай гартую тры таўшчэзныя тамы справы, дзе ад першай хвіліны, ад таго стукну ўначы, зафіксавана ўсё, што адбылося пасля. І не толькі пасля. Як на пракручанай наадварот кінастужцы, адноўлена кароткае, трагічна абарванае жыццё маладой жанчыны. Вось яе фотакарткі, адна, другая. Прыгожая... Вось словы яе сяброў, знаёмых: была вясёлая, жыццярэдасная, вельмі добрая душою, спагадлівая. Цудоўна спявала. Вось яе школьныя сачыненні, спакойныя, стрыманыя, нешматслоўныя. І біяграфія, якую можна расказаць літаральна ў трох радках. Скончыла сярэдняю школу. Працавала лабаранткай. У 19 гадоў сустрэла чалавека, якога моцна пакахала. Выйшла за яго замуж і за два месяцы да смерці нарадзіла сына.

Іх было не вельмі шмат, дакументаў па справе аб самагубстве Ліды Сачык, калі гэтая справа трапіла ў нашу беларускую пракуратуру. Апошняе пісьмо Ліды. Акт, складзены на месцы падзеі, заключэнне першай экспертызы, вывады следчага. Вось, бадай, і ўсё.

Адрасаванае гораха каханаму мужу пісьмо, у якім Ліда развітвалася з жыццём, было напісана яе рукой. Не было ніякага сумнення, гэта пацвердзілі і вывады экспертаў-графолагаў, і Лідзіны маці і брат. Эксперт-медык не адмаўляў такую магчымасць, што жанчына магла сама нанесці сабе раны, ад якіх наступіла смерць. Хаця і не ад перарэзаных вен загінула яна,

як з гарачкі паведамляў яе муж суседзям, а зусім іншым, больш жорсткім спосабам пазбавіла сябе жыцця. Што яшчэ? Ніякіх іншых слядоў на месцы здарэння, ні чужых адбіткаў пальцаў, ні чужых рэчаў, ніякіх слядоў насілля заўважыць не ўдалося.

Як жыла маладая сям'я? Ціха, мірна, дружна. Гэта ў адзін голас сцвярджалі ўсе суседзі. Маладая пара, што некалькі месяцаў назад прыехала з Беларусі, ва ўсіх выклікала вялікую сімпатыю. Ліда была добрая, вельмі прыемная жанчына, клапатлівая маці і жонка. Уладзімір так ветліва здароўкаўся з усімі, такі культурны, адукаваны чалавек—музыкант... Часта з іх пакойчыка чуваць былі гукі музыкі: Валодзя іграў, Ліда ціхенька падпявала. Ці была яна сумная, задумлівая? Здаецца, не вельмі. Хіба ў самыя, самыя апошнія дні.

Людзі, якія мала ведалі Ліду, і шкадавалі яе і, па праўдзе кажучы, крыху асуджалі. Асабліва жанчыны ніяк не маглі зразумець, як гэта магла маладая маці пазбавіць сябе жыцця, не падумаўшы пра лёс двухмесячнага сына. Але чаго не бывае ў жыцці! Пагаварылі, паплакалі, пахавалі Ліду, шчодро закідалі магілу кветкамі, раз'ехаліся, і пакрысе страшнае здарэнне пачало забывацца. Неўзабаве і следчыя органы горада Кутаісі спынілі справу. Жыццё пайшло сваёй чаргой далей. Глыбока заціла ў сваім сэрцы боль Лідзіна маці.

І толькі муж Ліды Уладзімір Машчук не мог ніяк супакоіцца, не мог змірыцца са страшнай трагедыяй, што адбылася ў яго маладой сям'і. Ён хадзіў на магілу Ліды, плакаў, гаварыў, дзе толькі мог, і пісаў, каму толькі мог.

— Чаму яна гэта зрабіла? Чаму не параілася са мной? Я ж бы ўсё дараваў ёй, усё!..

Усе шкадавалі Уладзіміра, стараліся памагчы яму.

КАХАННЕ І ЗДРАДА

Нават калі чалавек сам, добраахвотна пакінуў жыццё, неабходна—такі закон ёсць у нашым кодэксе, і мы строга выконваем яго,—высветліць, якія прычыны выклікалі гэтакі яго ўчынак, якія маральныя, псіхалагічныя траўмы былі нанесены яму. Што або хто падштурхнуў яго на гэта?

Справа пачыналася нанова...

Тры папкі судовай справы і, апрача іх, яшчэ адна, чацвёртая, так званая назіральная справа вытворчасці, наша пракурорская службовая папка, у якой сабрана ўся перапіска па ходу рас-

— Імем закона!

следавання. Такое бывае не часта. Звычайна ў адзін, ад сілы два тамы ўкладваюцца амаль усе працэсы. Але і не часта ў нашым жыцці здараюцца такія трагедыі, каб маладая маці, шчаслівая, каханая і гарача кахаючая жанчына пазбавіла сябе жыцця.

Падняць, перагарнуць кожную старонку яе мінулага жыцця, дапрасіць дзесяткі, а калі трэба, то і сотні людзей, якія ведалі Ліду, настаўнікаў, якія вучылі, медыкаў, якія лячылі яе нават у раннім дзяцінстве. Нічога не прамінуць, нічога не пакінуць без увагі — вось з чаго мы і пачалі.

Ці магла яна па складу свайго характару зрабіць такія ўчынак? Адказ аднадушны: не, не магла. У кожным чарговым пратаколе амаль што даслоўны паўтор: была вясёлая, простая, жыццярдакая.

Увесь першы том справы прысвечаны толькі гэтаму пытанню, у розных яго адценнях. Ці магла? Чамусьці асабліва хвалюе, па-сця ўсяго, што ведаеш ужо сёння, школьнае сачыненне Ліды, якое знаходзіцца ў гэтай папцы. Сачыненне на тэму: «Чалавек, які пакінуў у маім жыцці след». «Не, яшчэ не сустрэла такога чалавека пакуль што, хоць і шмат добрых людзей траплялася мне. Але я яго сустрэну, калі-небудзь абавязкова сустрэну», — гарача жарыла Ліда-дзесяцікласніца.

...Ён з'явіўся ў іх калгасе, нібыта сышоў са старонак рамана. Непадобны на ўсіх іншых людзей, а тым больш на вясковых хлопцаў, з якімі яна хадзіла ў школу, з якімі танцавала ў калгасным клубе. У светлым лоўка пашытым касцюме, бялюткай кашулі, з чорнай бабачкай, гэтакі вытанчаны, гэтакі загадкавы. І размаўляе зусім не так, як звычайныя людзі, словы яго гучаць, нібы вершы. А позірк... Ну, ды што там казаць, ад першай сустрэчы Ліда закахалася так гарача і так шчыра, што і сама прызнавалася ў гэтым, і людзі бачылі. Згубіла, як кажуць, галаву. Ёй было дзевятнаццаць...

А яму пераваліла за трыццаць. Для яго, гараджаніна (ён прыехаў у вёску з Брэста, вымушан быў папрасіцца на работу ў калгасную музычную школу), каханне маладзенькай вясковай дзяўчыны, хоць і вельмі прыгожай было эпізодам не надта вялікага значэння. Ён бачыў дагэтуль нямала дзяўчат і жанчын больш цікавых і спрактыкаваных і многім гаварыў і паўтараў у пісьмах: «Я цябе кахаў і кахаю, як нікога і ніколі не кахаў дасюль». (Я прашу чытачоў звярнуць увагу на гэтыя словы, яны яшчэ сустрэнуцца нам, і не аднойчы.)

Гаварыў ён гэтыя словы і Лідзе. І яна верыла. Бо хацела верыць. Верыла нават тады, калі пад сэрцам насіла дзіця, і ўсе гэта ўжо бачылі, а ён, яе герой, яе Валодзя, упарта і катэгарычна адмаўляўся зарэгістраваць афіцыйна іх шлюб. «Трэба правесці нашы пачуцці, я столькі разоў у жыцці памыляўся, я наогул не веру жанчынам», — гаварыў ён. Яна слухала, верыла і чакала.

У каго павернецца язык асудзіць яе за гэта! Можна толькі ў таго, хто сам ніколі не сустракаўся з крывадушшам...

І раптам усё змянілася, як у чароўнай казцы, як у моднай эстраднай песенцы: «Будзе заўтра лепей, чым учора». Валодзя згадзіўся ажаніцца! Яна ж ведала, яна верыла! Ні ценю сумнення не выклікала ў Ліды гэткае раптоўнае рашэнне: сапраўднае каханне перамагае ўсё! Так вучылі яе кнігі, фільмы, любімыя песні.

Няхай сабе шэпчуцца людзі, што быццам Валодзю ўгаварыла яе маці, быццам яна паабяцала яму, ці можа нават дала, даволі вялікую суму грошай. Што ёй да гэтага! Яна аж свеціцца ад шчасця, і ўсе гэта бачаць, і ўсе павінны радавацца разам з ёй.

Далей падзеі разгарнуліся з маланкавай хуткасцю. Ліда і Уладзімір зарэгістравалі свой шлюб і паехалі жыць у горад Кутаісі. Там, казаў Уладзімір, можна добра зарабіць, працуючы музыкантам у рэстаране. Грузіны людзі шчодрыя... За некалькі месяцаў да родаў Ліда пакінула сваю вёску, сваю маці і паехала ўслед за самым дарагім на свеце чалавекам. А яшчэ праз некалькі месяцаў раздаўся ўначы той неспадзяваны стук. Малады муж у распачы паўтараў, паўтараў:

— Чаму яна гэта зрабіла? Чаму?

«Мой любі! — адказвала яму сваім апошнім пісьмом Ліда. — Я кахала цябе так, як ніколі нікога ў жыцці не кахала. Але я табе здрадзіла, была ў блізкіх адносінах з адным чалавекам (называла і яго прозвішча, і дзень, і месца, дзе гэта было. — П. Д.). Ён прымусіў мяне да гэтага. А цяпер, пісала яна далей, калі я ўбачыла, як ты мяне шчыра кахаеш, я не магу перажыць сваю здраду. Таму рашылася развітацца з жыццём». І закончыла сваё пісьмо словамі:

«Даруй мне, мой каханы, і бывай. Я нявартая твайго кахання. Развітваючыся з жыццём, прашу цябе: беражы нашага сына, каб ён не адчуваў адсутнасці маці».

Працяг будзе

ПА СЛЯДАХ СВАІХ...

Калі пачалася вайна, Івану Чыгрынаву, будучаму пісьменніку, ішоў сёмы год. Нездарма сцвярджаюць, што дзіцячыя ўражання самыя моцныя — большасць твораў пісьменніка, у тым ліку і пра наш час, так ці інакш звязана з вайной. Кожны чацвёрты беларус загінуў у гэтай вайне. Два з лішнім мільёны! Пра іх са стогнам гучаць званы Хатыні, пра іх не даюць забыць нёчыя раны вэтэранаў Вялікай Айчыннай, пра іх напамінаюць зарослыя бур'янам доты, акопы, траншэі, што яшчэ не зніклі з твару беларускай зямлі...

У пісьменніка выйшлі чатыры зборнікі апавяданняў: «Птушкі ляцяць на волю», «Самы шчаслівы чалавек», «Па сваіх слядах», «У ціхім тумане». Яго апавяданні — простыя па сюжэту, з дакладнымі і лаканічнымі дэталю, звычайнымі жыццёвымі інтанацыямі. У Чыгрынава «сваё бачанне свету» — не раз адзначалі крытыкі. Прачытаўшы амаль любое апавяданне, чытач міжволі задумаецца: «А што далей? Як бы я паводзіў сябе на месцы героя?»

Вось, напрыклад, апавяданне «Птушкі ляцяць на волю» (з аднайменнага зборніка). Неўзабаве пасля вайны ў вёску прыйшоў адзінокі дзед. «Вайна нямногім так мінулася. І ў кожнага сваё гора. Можна, і яго гняздо параскідала. Ну, і прытупаў чалавек на нашу вуліцу дажываць свой век». — тлумачыць калгасніца сыну, які зацікавіўся ўчынкамі старога. Дземідзёнак, так звалі яго, купляў на сваю невялікую пенсію птушак і выпускаў іх на волю. Некаторыя вясковцы смяюцца з яго, некаторыя нажываюцца на яго дзівацтве — злавіць птушку дзецям даволі проста. Падлетак, ад імя якога вядзецца апавяданне, выпадкова дазнаўся, што адбылося з Дземідзёнкам у час вайны. У ліпені сорок першага да старога, які жыў адзін у леснічоўцы, завітала дачка з патокам бежанцаў. Яна пакінула яму трохгадовую ўнучку, а сама пайшла далей на ўсход. Зімой лесніка схпілі фашысты і два тыдні катавалі, хацелі даведацца, дзе хаваюцца партызаны. Дзяўчынку яны замкнулі ў леснічоўцы. Калі ледзь жывого Дземідзёнка ўсё ж адпусцілі дадому, то ў халоднай хаце дзяўчынкі не было. На падлозе ляжала акалелая сініца, што нейкім цудам заляцела ў чалавечае жыллё, каб выратавацца ад лютага марозу. Усю вайну стары шукаў унучку... Пасля вызвалення ў родныя мясціны вярнулася яго дачка і, пачуўшы страшэнную вестку, пакінула назаўсёды бацьку. Дземідзёнак таксама не змог жыць па-ранейшаму ў сваёй леснічоўцы...

Пачуўшы ад бурклівай, але добрай у душы Дакуліхі, што старому не хапае грошай нават на яду, падлетак угаварыў дзяцей не прадаваць Дземідзёнку птушак. Дзед вельмі пакрыўдзіўся: у яго адабралі апошнюю радасць.

«...Я хацеў памагчы чалавеку загаіць рану. І так няўмела ўзяўся за гэта. Лепш бы не брацца зусім. Бо не кожная рана паддаецца лекам...»

Жаночыя вобразы ў Чыгрынава вызначаюцца асаблівай цеплынёй. Адчуваеш шчырую радасць аўтара за ласкавых і гордых маці, дачок, сяцёр і пранізлівае пачуццё крыўды за подленькія ўчынкі.

Своеасабліва вырашаны характары жанчын у апавяданні «У ціхім тумане» (з аднайменнага зборніка). Аднойчы ў полі сустрэліся дзве жанчыны — ста-

рая Рэйдзіха і Ганна. Калісьці, да вайны, яны жылі разам у адной вёсцы. Старая просіць паказаць магілу сына. Ганна «гнеўна зірнула на Рэйдзіху, у яе таксама слязьмі напоўніліся вочы, і яна сказала старой перарывіста:

— Ніхто вам не пакажа... Ні я, ніхто іншы... Ніхто вам не пакажа, цётка Матруна!»

Сын Рэйдзіхі прывёў у вёску карны атрад і сваімі рукамі павесіў бацьку Ганны... Фашысты спалілі вёску, але здраднік не ўцёк ад кары—яго злавлілі і расстралялі партызаны.

Рэйдзіха пакутуе, што яе сын быў катам і здраднікам, але сэрца маці прымушае яе звярнуцца да Ганны. Ганна не толькі не хоча, яна не можа паказаць магілу паліцэйскага—«нішто не забыта!» І Рэйдзіха знікае з вёскі...

Пасля таго як Іван Чыгрынаў доўгі час працаваў у жанры апавядання, ён звярнуўся да эпічнай формы. Сам матэрыял, уражанні ваеннай пары патрабавалі глыбокага аналізу, асэнсавання і абагульнення. У канцы сямідзесятага года часопіс «Маладосць» апублікаваў яго рамана «Плач перапёлкі», самы значны твор пісьменніка.

Раман быў перакладзены на рускую мову, выйшаў асобнымі кнігамі ў Мінску і Маскве, здабыў шырокае прызнанне ў чытачоў.

Першыя, самыя горкія месяцы вайны. Пасля кровапралітных баёў часці Чырвонай Арміі адступілі за рачулку Бесядзь. Фашысты, наткнуўшыся на моцнае супраціўленне савецкіх войск, прасоўваюцца павольна па 6—7 кіламетраў за суткі. У лясной вёсачцы Верамейкі, дзе ў асноўным адбываецца дзея рамана, настала безуладдзе: нашы пакінулі вёску. Пісьменнік няспешна і грунтоўна пачынае аналізаваць і ўзнаўляць гэты складаны час—ліпень і жнівень сорока першага, раскрываць перад чытачом характары сялян, якія засталіся на акупіраванай тэрыторыі. На першых старонках рамана разгортваецца спрэчка паміж старшынёй калгаса Чубарам і загадчыкам гаспадаркі Зазыбам. Зазыба, герой грамадзянскай вайны, папракае старшыню:

— ...Ты от кажаш—той, хто любіў Савецкую ўладу, не застаецца. Няхай так. А як, па-твойму,—нашы верамейкаўскія бабы не любілі яе, што нікуды не падаюцца?

— Я ім у душы не лазіў!

— А варта было б...

Праўду казаў Зазыба—усіх эвакуіраваць было проста немагчыма.

Героі Чыгрынава ўзнікаюць перад чытачамі, быццам выхаленыя з першых бурлівых дзён вайны, з такой праўдзівасцю, што міжволі адчуваеш сябе ўдзельнікам тых падзей.

Крытык Бачароў пісаў у часопісе «Вопросы литературы»: «...Квінтэсенцыя ідэі рамана: ідзе, не канчаючыся, жыццё, нараджаюцца дзеці, спрачаюцца, гаруюць, танцуюць людзі, а над усім гэтым надрыўны голас салдаткі Дуні, які напамінае пра грозную бяду».

Твор закончаны, але многія чытачы патрабуюць працягу, таму што падзейны сюжэт рамана застаўся незавершаным. У гутарцы са мной Іван Гаўрылавіч сказаў: «Тую задачу, якую ставіў перад сабой у рамане «Плач перапёлкі», я, як мне здаецца, выканаў цалкам. Усё астатняе, што апынулася за рамкамі гэтага рамана, стараюся паказаць у другім—зараз з рэдакцыяй часопіса «Маладосць» рыхтую рукапіс да друку...»

В. САЛІН,
студэнт Літаратурнага
інстытута імя А. М. Горкага

Фільм пачынаецца са сцэнарыя

Ужо стала бясспрэчнай ісцінай, што асновай любога фільма з'яўляецца сцэнарый. А яшчэ зусім нядаўна сцэнарыста нават не лічылі ўдзельнікам здымачнай групы. Была такая завяздэнка, што кінадраматург павінен падрыхтаваць сыры матэрыял для работы рэжысёра-пастаноўшчыка.

Цяпер становішча змянілася. Прызнана, што сцэнарыст—гэта кінематаграфічны пісьменнік, а сцэнарый—самастойны літаратурны твор, чытаючы яго можна атрымаць такую ж эстэтычную асалоду, як і ад таленавітага рамана, аповесці, п'есы, паэмы.

Поспех любога фільма, ці то гэта шматсерыйная кінаэпапея, ці кароткаметражная відавая стужка, залежыць ад сцэнарыя. Ён вызначае дзеянне, тэмп яго развіцця, характары дзеючых асоб. Толькі сцэнарый з'яўляецца асновай кінафільма.

Вядома, што кіно—мастацтва сінтэтычнае, калектыўнае. Многае, вельмі многае залежыць ад здымачнай групы. Добры рэжысёр пры дапамозе здымачнай камеры, мантажу, гуказапісу і мноства іншых прафесійных хітрыкаў можа надаць сюжэту, калі ён вялі ў сцэнарыі, вастрыню і эмацыянальнасць. Вось, напрыклад, у беларускага драматурга К. Губарэвіча ў сцэнарыі карціны «Паланез Агінскага» была апісана сцэна канцэрта маладога скрыпача ў Пазнані так: «У Пазнані на Міжнародным конкурсе скрыпачоў выступае Васілёк, зараз ужо Васіль Мікуліч. Гучыць паланез Агінскага. У зале сярод слухачоў маладога выканаўцы Франек... Ён пазнае ў савецкім выканаўцы некалі выратаванага ім хлопчыка». Вось і ўсё, што даваў рэжысёру драматург. Пастаноўшчык Л. Голуб зрабіў гэтую сцэну яркай, дынамічнай і нават драматычнай.

На экране—канцэртная зала. Слухачы. Журы фестываля. Аб'яўляюць аб выступленні савецкага скрыпача. Ён выходзіць на сцэну. Гледачы ў зале. Сярод іх Франек... Ён пакутліва ўспамінае: дзе ён бачыў гэтага чалавека? Зноў сцэна. Васілёк падае

ХУТЧЭЙ
ПАПРАЎЛЯЙСЯ,
СЫНОК!

Валодзя ніяк не ўцяміць: чаму ён у пасцелі, чаму над ім нахіліліся людзі ў белых халатах? Што здарылася? І зноў

правальваецца ў небяспе. Рэзкім рухам скідвае коўдру, намагаецца ўскочыць на ногі, але жахлівы боль працінае ўсё цела. Яго падхопліваюць рукі медыцынскай сястры Раісы Сямёнаўны Карпавай.

— Супакойся, сыноч!

— Падавайце будматэрыялы, не марудзьце!—грызніць Валодзя.—Мам, мама! Пусці мяне на луг, дзе матылькі лётаюць...

Хворыя і медыкі з жалем глядзяць на хлопца: яго бацькі жывуць далёка—у Баку.

З 22-гадовым Валодзем Ракчэвым здарылася бядка: зваліўся з трэцяга паверха на будаўніцтве дома. Стан вельмі цяжкі. Круглыя суткі дзяжурца ля яго ложка медыкі.

Зазваніў тэлефон. Просяць выйсці медсястру з індывідуальнага траўматалагічнага. Марыя Пятроўна Поўжык паспешалася да выхаду. Там стаяла пяць жанчын.

— Мы да вашага хворага... Прабачце, прозвішча не ведаем,—сказала адна з жанчын.

— Хворы вельмі цяжкі. Хто вы яму будзеце?

— Мы—маці...

— Калі ласка,—выціраючы няпрошаную слязу, падала халаты Марыя Пятроўна.

Жанчыны пайшлі за ёй. Ціха паклалі на тумбачку апельсіны, цукеркі, паставілі смятанку, сок.

— Хутчэй папраўляйся,—шчыра пажадалі Валодзю.

знак акампаніятару. Уступае музыка. У зале Франек. Іграе Васілёк. Пляны абодвух чаргуюцца. Яны ўзбуйняюцца. Вось героі ўжо на буйных плянах. Франек пазнаў! Ён прыўзняўся з крэсла. Устаў. Пайшоў праз усю залу да сцэны. І яны сустрэліся — Франек і Васілёк.

Як бачыце, тут сцэнарыст прадаставіў рэжысёру вялікія магчымасці для творчай фантазіі і ў выбары выяўленчых сродкаў. У выніку выйгралі абодва.

Несумненна, што і добрыя акцёры могуць даць дзеючым асобам адпаведны настрой і жыццёвасць. І аператар можа падкрэсліць задуму аўтара. Карацей, усе творчыя работнікі ўносяць у карціну сваё творчае бачанне драматургічнага матэрыялу. Але калі сцэнарыі дрэнныя — фільм асуджаны на няўдачу яшчэ раней, чым пачнуцца яго здымкі. У гэтым выпадку не выратуюць карціну ні рэжысёр, ні аператар, ні акцёры. Папулярныя артысты, вядома, могуць прывабіць ў кінатэатры глядачоў, але тыя пасля сеанса пойдучы незадаволеныя.

У Маскве ва Усесаюзным дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі ёсць сцэнарны факультэт, дзе рыхтуюць драматургаў для кіно. Тым жа займаюцца і Вышэйшыя сцэнарныя курсы. Але лягчэй падрыхтаваць у інстытуце добрага інжынера або канструктара, чым сцэнарыста.

Бясспрэчна, інстытут дае вялікую карысць у вывучэнні лепшых узораў літаратуры, выяўленчага мастацтва, кінавытворчасці, драматургіі і многіх іншых прадметаў. Але гэтага недастаткова, каб выхаваць добрага кінадраматурга. Сцэнарысту, апрача ўсяго гэтага, неабходна мець вынаходлівы розум, велізарную цікавасць да жыцця, да прыроды чалавека, талент дакладнага назірання.

Кінадраматург павінен умець разбіць эпізоды сцэнарыя з захаваннем неабходных прапарцый, будаваць сцэны так, каб адна вынікала з другой і каб усе вялі да кульмінацыйнага пункта, які глядачы чакаюць з узростаючай увагай і цікавасцю. Калі кульмінацыйны пункт пройдзены, застаецца толькі замацаваць усе ніці сюжэта. Словам, калі пісьменніку або сцэнарысту ёсць што сказаць сваім чытачам і глядачам, яны заўсёды здолеюць выказаць гэта ў той ці іншай форме. А калі не, то...

Сёння месца сцэнарыста ў кіно вельмі адказнае, таму што слова набыло новую вагу і значэнне. Зараз для кінафільмаў патрабуюцца не толькі добры дыялог, пастаноўшчыкі-драматургі ўсё часцей выкарыстоўваюць закадравы голас, гэта значыць роздумы аўтараў і героя. У сучасных карцінах працяглыя дыялогі і спрэчкі вельмі добра глядзяцца і слухаюцца, калі яны таленавітыя. А іх раней лічылі супрацьпаказанымі ў кінафільме. Цяпер жа на экране людзі могуць сядзець у адным пакоі і доўга гутарыць. Але трэба сказаць, што гэта гутарка па-

Кадр з фільма «Паланэз Агінскага».

вінна быць насычана вялікімі думкамі, закранаць важныя, актуальныя праблемы. У гутарцы на экране павінны быць свая дынаміка, сваё напружанне, развіццё, канфлікты. Толькі тады яна хвалюе і захоплівае глядача.

Успомніце фільм «Твой сучаснік» (сцэнарыі Яўг. Габрыловіча). Кабінет намесніка старшыні Савета Міністраў СССР. Ідзе пасяджэнне, на парадку дня якога важнае пытанне аб закрыцці велізарнага будаўніцтва. Мы, седзячы ў зале, з узростаючай цікавасцю слухаем спрэчкі пра нейкае невядомае нам будаўніцтва і не заўважаем, як праходзіць... 30 мінут экраннага часу. Такія вялікія ў гэтым фільме драматургія дыялога!

Асновай фільма, як мы ўжо казалі, з'яўляецца сцэнарыі. Сцэнарыі падраздзяляюцца на сцэнарыі-раман («Утаймаванне агню» Д. Храбравіцкага), сцэнарыі-паэмы («Паэма аб моры» А. Дажэжкі), сцэнарыі-аповесць («...А досвітку тут ціхіх» Б. Васільева і С. Растоцкага) і іншыя. Іх шмат. І якім задуман сцэнарыі, такім атрымаецца фільм, добрым ці дрэнным. Аднак калі задумана кінакамедыя, то кінапаэма ўжо ніяк не атрымаецца.

У наступнай гутарцы мы раскажам, як сцэнарыі ператвараюцца ў фільм.

Яўг. КРУПЕНЯ, В. СМАЛЬ,
кандыдат мастацтвазнаўства

У касцяляны Асі Мерар сын Анатоль студэнт фізіка-матэматычнага факультэта Мазырскага педінстытута, сын работніцы Паліны Кірынскай Аляксандр служыць у радах Савецкай Арміі, у мікрабіёлага Ганны Каялавай Ігар — навучэнец прафтэхвучылішча.

Яны прыходзілі шмат разоў. Лабарантка Ф. Персікава пыталася:

— Чаго табе, Валодзя, хочацца? Скажы так, як бы ты прапачу ў сваёй маці.

Можа гэта мацярынскае пачуццё разам з намаганнямі медыкаў на чале з загадчыкам траўматалагічнага аддзялення гарадской бальніцы Анатолям Якаўлевічам Губіным паднялі, вярнулі хлопца да жыцця.

У сваім сонечным Баку Валодзя назаўсёды захавае светлае пачуццё падзякі беларускім маці.

Аліна ГУРЫНА,
старшая медсястра

г. Мазыр.

НІБЫ ДА РОДНАЙ МАЦІ

Дваццаць год мінула з таго дня, калі Клара Іосіфаўна Пушкіна ўпершыню адчыніла дзверы класа і засталася адзін на адзін з вучнямі. Дваццаць год выкладае яна матэматыку ў Бачэйкаўскай сярэдняй школе. Патрабавальная, строгая, сумленная, працавітая, гаспадыня свайму слову — гэтыя якасці яна выхоўвае і ў сваіх вучняў.

Пішуць ёй настаўнікі, урачы, рабочыя, інжынеры — былыя выхаванцы. Эдуард Кухта і Павел Варанько скончылі ваенную акадэмію, Альберт Семаніда — спецыяліст сельскай гаспадар-

кі, Святлана Лапеха заканчвае медыцынскі інстытут, Генадзь Краска працуе ў калгасе «Бачэйкава» шафёрам. Дагэтуль успамінаюць яны захапляючыя паездкі і паходы, цікавыя вечары, арганізатарам якіх была Клара Іосіфаўна. І кожны год, калі адбываецца вечар сустрэчы выпускнікоў, яе акружаюць былыя вучні, цяпер ужо дарослыя. Як шмат год назад, звяртаюцца яны да Клары Іосіфаўны за парадамі, нібы да роднай маці.

В. УНУКОВІЧ
Бешанковіцкі раён.

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

Я працую паштальёнам на палавіне стаўкі і касірам у кіно, таксама на палавіне стаўкі. Зараз іду ў дэкрэтны водпуск. Як мне павінны аплаціць бюлетэнь?

Л. МІХАЙЛАВА

Брагінскі раён.

люб». Мне казалі, што з мяне ўтрымаюць усю стыпендыю, якая выплачана калгасам за час навучання. Ці правільна гэта?

І. ДАБРАВОЛЬСКИ

Навагрудскі раён.

У пункце 37 «Палажэння аб парадку назначэння і выплаты дапамог па дзяржаўнаму сацыяльнаму страхаванню» запісана: «Калі работнік па асноўнай штатнай рабоце не атрымлівае поўнага пасадавага аклада (стаўкі) і ў сувязі з гэтым працуе па сумяшчальніцтву на іншым прадпрыемстве або ва ўстанове, то дапамога вылічаецца з агульнага заробку па абодвух месцах работы, аднак не вышэй, чым з сумы поўнага пасадавага аклада (стаўкі) па асноўнай пасадзе».

Два з палавінай гады я вучыўся стацыянарна ў Навагрудскім сельскагаспадарчым тэхнікуме. Калгас плаціў мне стыпендыю па 23 рублі ў месяц. Па сямейных абставінах я вымушаны быў перайсці на звычайнае аддзяленне і папрасіў работу ў калгасе. Мне адмовілі. Тады я ўладкаваўся працаваць трактарыстам вучгаса «Уся-

Калгаснік, накіраваны калгасам на вучобу ў вышэйшую ці сярэднюю спецыяльную навучальную ўстанову, прафесійна-тэхнічнае вучылішча, школу, на курсы павышэння кваліфікацыі, пасля заканчэння навучальнай установы абавязан вярнуцца ў свой калгас на работу па спецыяльнасці. Так сказана ў п. 41 Прыкладнага статута калгаса. Чалавек, які без уважлівых прычын пакінуў вучобу ці адмовіўся вярнуцца на работу ў калгас, павінен вярнуць калгасу стыпендыю, выплачаную за час навучання, калі гэта было абумоўлена пагадненнем бакоў або абавязацельствам (п. 18 пастанова Пленума Вярхоўнага суда СССР ад 6 кастрычніка 1970 г. № 10).

Ці ёсць падставы для спанання з вас атрыманай стыпендыі? Гэта вырашыць суд, калі калгас прад'явіць такі іск.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.

Мікола ЯНЧАНКА

Пра сварлівую варону і ласкавага шпачка

Казка

Калісьці Варона і Шпачок паблізу людзей жылі, у садзе гнёзды вілі. Побач яны жылі, ды па-рознаму сябе вялі.
Раніцою Варона толькі вочы прадзярэ, а ўжо горла сваё дзярэ, гаспадыні дакучае:

Гр-ра,
Адар-рка!
Давай
Сквар-рку!
Няма
Сквар-ркі —
Пачну
Свар-рку.
Гр-ра!
Гр-ра!
Пашлю
Гр-рад!
Гр-ром
Тр-рах!
Стр-рах!
Стр-рах!!!

А Шпачок прачнецца, сонейку ўсміхнецца і ласкава заспявае:

Цюр-р!
Ціў!
Цюр-р!
Ціў!
Жадаю
Ус-сім
Шчасц-ця
У жыцці!
Дожжык
Пашл-лю,
Пал-лі
Пал-лю.
Цюр-р!
Кап!
Кап!
Кап!

Надакучыла Варона гаспадыні. Узяла тая галень і прагнала сварлівую ў лес.

А Шпачок да гэтага часу ў садзе жыве, песні пяе ды людзей радуе. Гаспадар яму за гэта добры домік змайстраваў...

А цяпер пад коўдру нырайце, вочкі закрывайце, сядайце ў блакітныя лодкі ды сніце сны салодкія.

Мама, пачытай!

Таццяна ДЗМІТРУСЁВА

Мы пасадзім вішні

З песняй звонкаю, вясёлай
Выйшлі сёння мы са школы.
Самым дужым, самым лоўкім
Наш настаўнік даў рыдлёўкі.
Па вядзёрку даў ён тым,
Хто быў меншым і слабым.
Не ў паход, не на парад
Скіраваўся наш атрад.
Піянерскі наш атрад
Крочыць у прышкольны сад.
Там садзіць мы будзем вішні,
Каб раслі за школу вышай.

Трамвай

Новенькі, чырвоны,
З галасістым звонам,
Дзынкне звонка трамвай:—
Светафор, дазвол давай,
Падміргні зялёным вокам,
Ехаць нам яшчэ далёка.

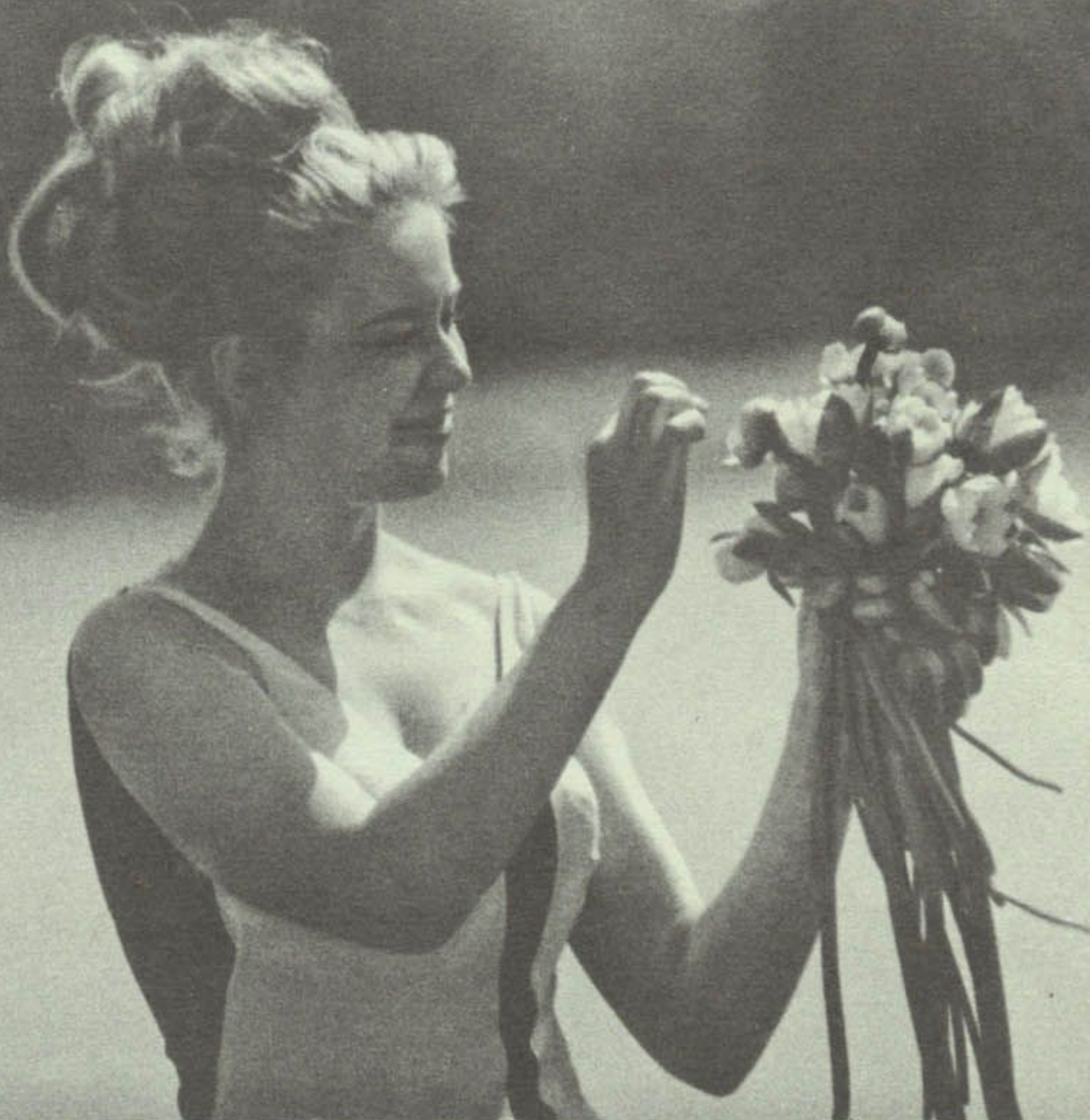
Мой парасон

То не казка,
То не сон,
То мой новы парасон.
Сінім-сінім ясным
небам
Нада мною ззяе ён.
Мне цяпер і дождж
не страшны,
І спякота — не бяда,
Расхінаю свой уласны,
Свой маленькі сіні дах.

Лічылачка

Раз, два, тры.
Ходзяць мышы па двары.
Каго мышы там пільнуюць!
На каго яны палююць!
Не дае жыцця ім кот —
Тоўсты рыжы абармот.
І мышыны батальён
Хоча ўзяць яго ў палон.

Малюнкі С. Волкава.

Лілеі.
Фотаэцюд Н. Максімовіча.

ГУМАР

— Прызначыла спатканне на рагу вуліцы, а на якім, не сказала...

Самаабслугоўванне.

Мал. А. Чуркіна

Дзяўчаты, якіх вы бачыце на першай вокладцы часопіса,—электратэхнікі Мінскай аўтаматычнай міжгародняй тэлефоннай станцыі Аня Шаўцова і Людміла Светагор. Яны добра працуюць і вучацца завочна ў інстытуце сувязі.

Фота А. Станавова.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела рабочага жыцця—32-38-14, аддзелаў сельскага жыцця і пісем, культуры і літаратуры, быту—32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава. Журнал «Работница и крестьянка» на беларусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 15110. Здадзена ў набор 1/V-73 г. Падп. да друку 23/V-73 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90¹/₈. Дадатак—выкрайка. Тыраж 409 300 экз. Зак. 252. Цана 15 кап.

80000000 198 1330

+ ПРИЛ.

Цена 15 кап.

74995

Moda